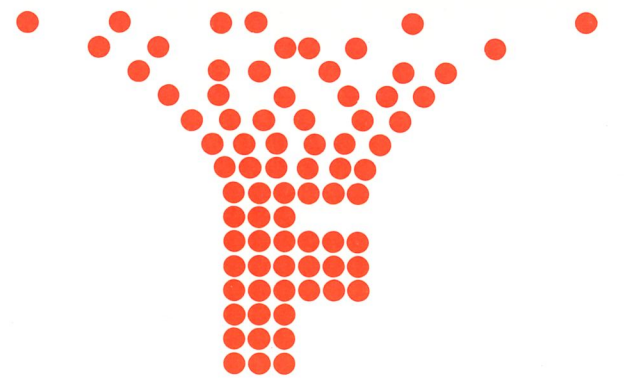
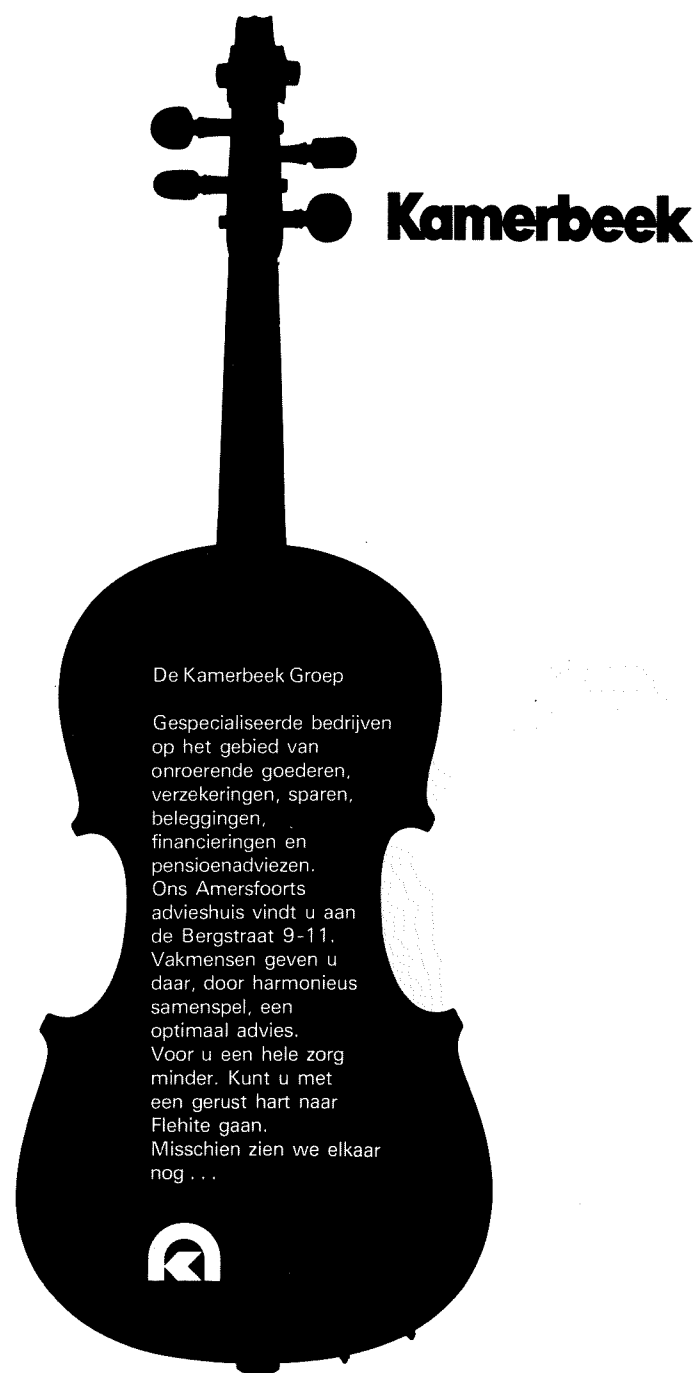

*Tijdschrift voor verleden en heden
van Oost Utrecht.
Tevens officieel orgaan van
de Stichting Museum Flehite en
de Oudheidkundige Vereniging Flehite.
16e jaargang (1984) nr. 3/4, februari 1985*

Flehite

Kamerbeek

De Kamerbeek Groep

Gespecialiseerde bedrijven op het gebied van onroerende goederen, verzekeringen, sparen, beleggingen, financieringen en pensioenadviezen. Ons Amersfoorts advieshuis vindt u aan de Bergstraat 9-11. Vakmensen geven u daar, door harmonieus samenspel, een optimaal advies. Voor u een hele zorg minder. Kunt u met een gerust hart naar Flehite gaan. Misschien zien we elkaar nog...

Flehite

Inhoud

W. A. van de Wetering
100 jaar Gemeentelijke Reinigings-
dienst 1884-1984

39

Redactie

drs. B. G. J. Elias, *hoofdredacteur*.
C. Broekhuijsen, dr. J. A. Brongers,
dr. J. Hovy, drs. R. M. Kemperink,
drs. W. J. van Tent en ir. P. Wassink.

Redactieadres,

abonnementen, advertenties
Museum Flehite, Breesstraat 82,
3811 BL Amersfoort.
Telefoon: 033-19987.
Flehite verschijnt elk kwartaal.

Abonnementen

Leden Oudheidk. Vereniging Flehite: gratis.
Abonnementen: f 25,-;
instellingen: f 35,- per jaar.
Gironr. 437683 t.n.v. administrateur
tijdschrift Flehite, Amersfoort.

Museum Flehite

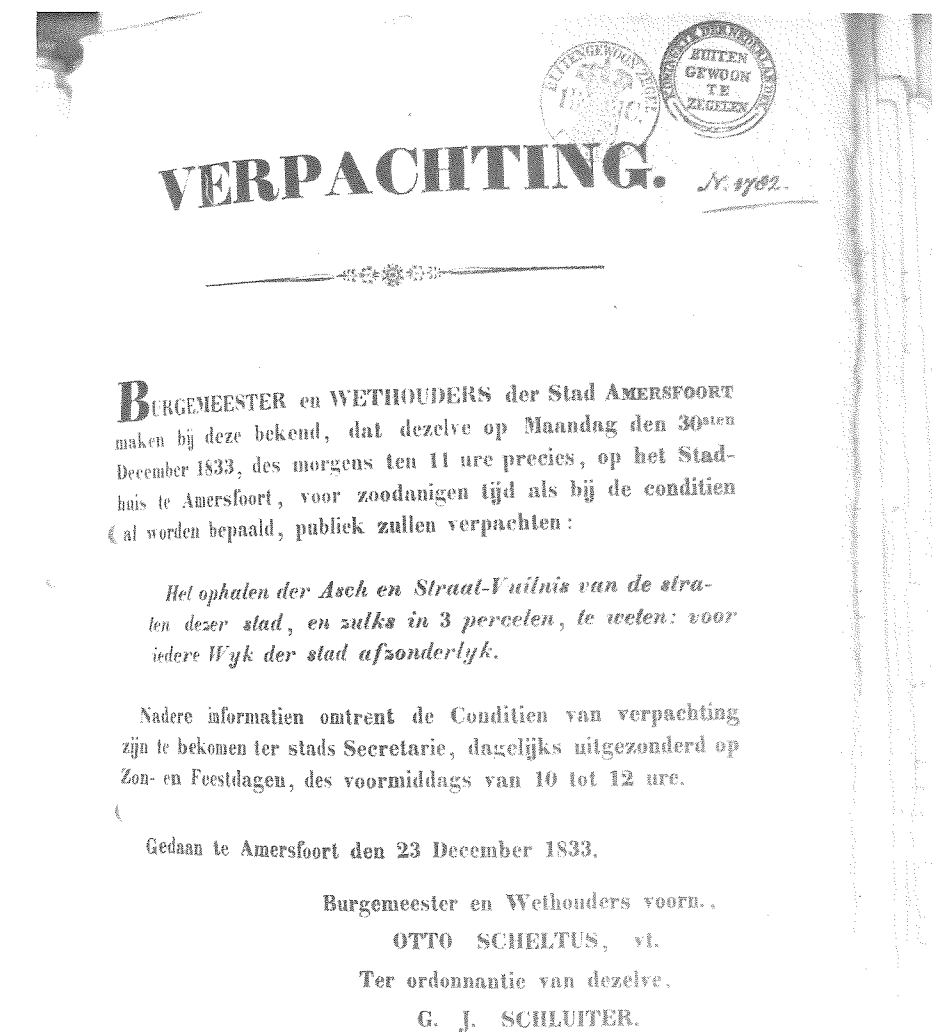
Westsingel 50, Amersfoort.
Telefoon: 033-19987.
Geopend 10-17 uur.
Zaterdag en zondag 14-17 uur.
Maandag gesloten.

Oudheidkundige Vereniging Flehite
Secretaris: drs. W. J. van Tent,
Constantijngaarde 4, Hoevelaken.
Lidmaatschap: f 35,-.

ISSN 0165-960X

100 jaar Gemeentelijke Reinigingsdienst 1884-1984

W. A. van de Wetering

BURGEMEESTER en WETHOUDERS der Stad AMERSFOORT
maken bij deze bekend, dat dezelve op Maandag den 30sten
December 1833, des morgens ten 11 ure precies, op het Stad-
huis te Amersfoort, voor zoodanigen tijd als bij de conditien
(al worden bepaald, publiek zullen verpachten:

*Het ophalen der Asch en Straat-Vuilnis van de stra-
ten dezer stad, en zulks in 3 percelen, te weten: voor
iedere Wyk der stad afzonderlyk.*

Nadere informatie omtrent de Conditien van verpachting
zijn te bekomen ter stads Secretarie, dagelijks uitgezonderd op
Zon- en Feestdagen, des voormiddags van 10 tot 12 ure.

Gedaan te Amersfoort den 23 December 1833.

Burgemeester en Wethouders voorn.,

OTTO SCHELTUS, *vt.*

Ter ordonnantie van dezelve,

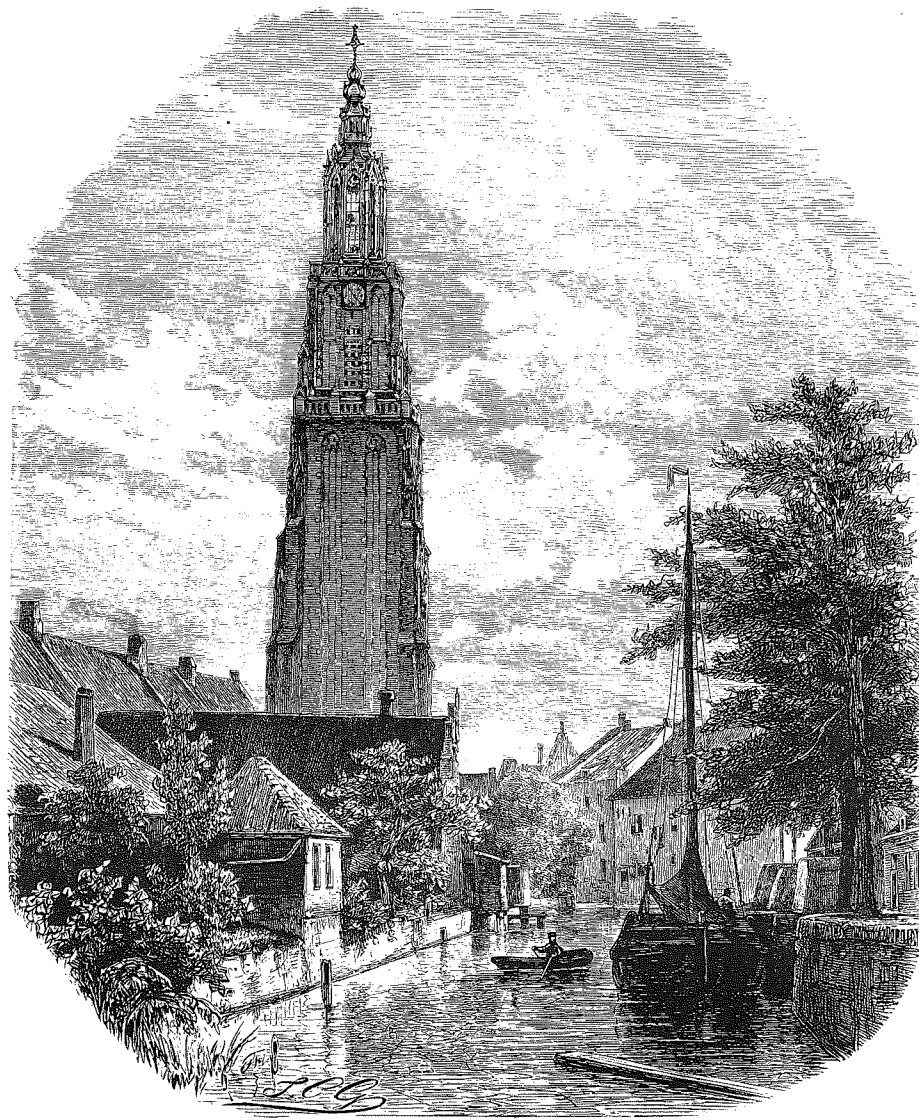
G. J. SCHLUITER.

*Publikatie van 22 december 1833 betreffende de verpachting van het ophalen van 'asch en
straat-vuilnis'. Deze verpachting vond plaats tot 1884.*

De voorgeschiedenis

Het is bekend dat reeds in de middel-
eeuwen door de stedelijke overheden
maatregelen werden genomen met
betrekking tot het verzamelen van vuilnis
en het schoonhouden van de straten. In
1606 wordt voor 't eerst een overeen-
komst gesloten met een pachter voor het
ophalen van vuil. Hij is verplicht op

werkdagen met een ratel 'geluid te slaan'
om de bewoners er op te attenderen, dat
hij het vuil op komt halen. Hij krijgt vier
plaatsen bij de stadspoorten aangewezen
waar hij het vuil kan storten om het
vandaar te verkopen (voor mestverwer-
king). In 1750 krijgt de armennooddhulp
het recht om de vuilnis op te laten halen
en te verkopen.

Gezicht op de Westsingel met O.L.V.-toren. Hier werden aanvankelijk de tonnen in de schuiten van de reiniging geleidigd. Houtgravure door J. C. Greive jr.

Ook na de Franse tijd wordt de verpachting van het ophalen van huisvuil voortgezet.

Na een aanbesteding in augustus 1815 verwerft Govert Muys de pacht voor de jaren 1816-1818. Hij moet hiervoor f 1.100,00 per jaar betalen. Evenals zijn voorgangers heeft hij de plicht om dagelijks (behalve zondags) met een wagen in alle straten as en vuilnis op te halen. Zijn komst moet hij met zijn ratel kenbaar maken, op verbeurte van een boete van f 3,00.

Op vrijdag of zaterdag moet hij bovendien de met planken overdekte riolen legen en schoonmaken. Ook in 't algemeen moesten de straten dan gereinigd worden van ongerechtigdheden. Vuilnis weigeren mag hij niet, evenmin mogen de ingezetenen dat aan een ander dan de officiële pachter meegeven. In 1820 wordt de stad bij de verpachting in drie wijken verdeeld: Breul, Kamp en Bloemendal.

Maar met het verstrijken van de eeuw nemen de opbrengsten van de pacht af, terwijl de gemeente zelf steeds meer voorwaarden gaat stellen. Voor beide partijen derhalve geen prettige situatie. De laatste pachter is A. de Bree. Wetende dat de gemeente de vuilophaal zelf ter hand zal gaan nemen maar nog niet zo ver is, bedingt hij een bijbetaling van f 100,00 per maand voor de eerste maanden van 1884! Immers, stelt hij, hij moet dan wel veel kosten maken maar heeft dan nog nauwelijks verdiensten. De gemeente geeft toe, wetende, dat de periode van de pacht spoedig ten einde zal zijn.

De oprichting en de eerste jaren

De Openbare Gezondheidscommissie spreekt in 1883 als haar mening uit, dat dit primitieve vervoer van vuilnis en privaatvuil naar de drie openbare mesthopen (buiten Bloemendal, de Kampstraat en de Slijkpoort), het feit, dat vele inwoners er nog zelf een mesthoop op na houden en de directe lozingen van faecaliën op de grachten, op meerdere gronden als in strijd met de openbare gezondheid beschouwd moest worden. Een deskundig onderzoek naar een andere oplossing is nodig. Hiertoe wordt advies ingewonnen bij de directeur van de gemeentereiniging te Utrecht, E. Renkema, die een uitgebreid rapport uitbrengt. Hij bepleit de instelling van een gemeentelijke dienst waarvan het in te voeren tonnenstelsel de basis moet zijn. De tonnen dienen dan d.m.v. handkarren te worden vervoerd naar tonnenschuiten, die op vaste plaatsen in de grachten zullen aanleggen. Daarna vindt afvoer plaats naar een aan te leggen mestplaats bij de Eem.

Ook voor de afvoer van het straatvuil en de bij particulieren op te halen as en

vuilnis dient gebruik gemaakt te worden van vuilnisschuiten. De werklieden moeten het vuil dan met handkarren en kruiwagens naar de schuiten vervoeren. Als personeelsbestand beveelt Renkema elf man (loon f 5,00 en f 5,50 per week) aan met aan het hoofd een directeur-opzichter-boekhouder. Wat de financiële kant van de zaak betreft wordt verwacht dat de verkoop van de mest- en beerstoffen een belangrijk deel van de kosten zal goedmaken.

Raadsbesluit eigen beheer reiniging

Het uitgebrachte advies wordt in grote lijnen aanvaard. In de raadszitting van 10 januari 1884 wordt besloten de reiniging in eigen beheer te nemen, de jaarwedde voor het hoofd van dienst vast te stellen op f 800,00 en als terrein voor de mestbereiding aan te wijzen 'De Zandhoopen' gelegen aan de Kleine Koppel. Dit terrein lag toen aan de buitenkant van de stad, aangeduid als voorbij de oliemolen (later het bedrijf van J. van Nieuwenhuizen), naast enige zich daar toen bevindende petroleumloodsen,

echter nog vóór de plaats waar nu de brug over de Eem is.

Tegen de aanwijzing van dit terrein ontstaat veel verzet van omwonenden, met name als eerste van mr. Nepveu, de bewoner van het buitenhuis 'Ma Retraite', dat het dichtst bij het terrein voor de mestbereiding was gelegen. In hoogste instantie komt de zaak nog voor de Raad van State en eerst als bij Koninklijk Besluit van 24 februari 1885 de bezwaarschriften ongegrond worden verklaard, is de plaats voor mestbereiding 'De Zandhoopen' definitief. Wel worden er enkele voorwaarden opgelegd. Het terrein moet door houtgewas worden omringd en zo aan het oog worden onttrokken. Bovendien moet aan de noordzijde een afscherming worden gemaakt om te voorkomen dat kwalijke dampen zich verspreiden in de richting van de luciferfabriek van Beuker en v. d. Valk (thans het terrein van de N.K.I.).

Inmiddels is de nieuwe dienst 1 mei 1884 van start gegaan. Men begint met 6 man personeel; later komen er nog twee bij. Het loon aanvankelijk vastgesteld op f 5,50 per week wordt op voorstel van burgemeester Van Asch van Wijck verhoogd tot f 6,00. Hierbij wordt verwezen naar de lange werktijden van 5 uur in de morgen tot 7 uur 's avonds (soms tot na die tijd). De nieuw benoemde directeur Jorissen komt 2 september 1884 in dienst; een deel van het materiaal is inmiddels aangeschaft, de tonnen- en vuilnisschuiten kiezen het (niet zo) ruime sop.

Het in de schuiten laden van de tonnen vindt plaats op een centraal punt nl. de Langegracht tegenover de Paternostersteeg 's morgens tussen 6 en 10 uur. De omwonenden zijn weinig enthousiast over deze bedrijvigheid direct voor hun deuren en vragen het gemeentebestuur een andere plaats aan te wijzen. Na enige lapmiddelen als het werken met geteerde zeildoeken wordt hieraan gevolg gegeven. Het overladen zal nu gebeuren achter de O.L.V. Toren en door loodsen

De COMMISSIE voor de GEMEENTE-REINIGING te **AMERSFOORT** noodigt de ingezetenen uit, het vuil, enz., waarvan zij zich wenschen te ontdoen, bij het hooren van den ratel, waarvan de werklieden bij gezegden tak van dienst zijn voorzien, op eene van den publieken weg toegankelijke plaats aanwezig te doen zijn, en de haardasch en vuilnis, zooveel mogelijk, afzonderlijk te houden.

Amersfoort, den 8. October 1885.

De Commissie voornoemd,

J. van der Wal

Voorzitter.

J. van der Wal

Jd. Secretaris.

Publikatie uit 1885 met een verzoek tot scheiding van huisvuil. Dus ook toen reeds! Uit de as werden de nog bruikbare kolen gezeefd. De rest van de vuilnis werd verwerkt tot compost.

aan het gezicht worden onttrokken. Hierna wordt het over dit onderwerp, althans in de officiële stukken, rustig. Regelmatig rapporteert directeur Jorissen aan de commissie voor de gemeentereiniging over de voortgang van de dienst. Het schoonhouden der straten en het ophalen van het huisvuil geven weinig problemen. Het belangrijkste onderdeel in de jaren tachtig is de opbouw van de tonnendienst. In het verslag over het jaar 1889 wordt een aantal van 946 vermeld. De vloot bestaat uit 2 tonnen- en 4 vuilnisschuiten, het rollend materieel uit 2 tonnenwagens en 1 idem, tevens slede. De lopende dienst voor het jaar 1889 sluit zelfs met een voordelig saldo van f 191,60½. De opbrengst van de mest- en beerverkoop is in dat jaar ruim f 5.000,00 waarmede de personeelskosten meer dan gedekt zijn.

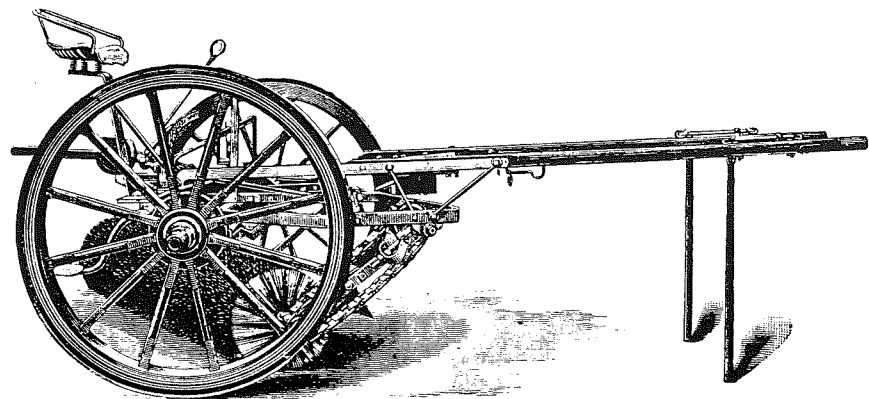
1890 — Garnizoensuitbreiding

In mei 1890 trekt het eerste bataljon van het 5de Regiment Infanterie de nieuwe infanteriekazerne aan de Leusderweg binnen, in de jaren daarna gevolgd door de andere onderdelen. Het leger gaat een belangrijke nieuwe cliënt worden waar veel werk voor gedaan moet worden. Onder de persoonlijke leiding van de directeur vangt het werk voor 8 man 's morgens om 5 uur in de kazerne aan. Hierbij moet ook nog een voerman met paard worden gehuurd. De gemeente probeert hiervoor een vergoeding van het rijk los te krijgen, maar vangt bot. Er zijn namelijk wel concurrenten, die het voor niets willen doen!

Het aantal personeelsleden wordt in de beginjaren al vrij spoedig tot 11 uitgebreid en in het jaar 1892 kan directeur Jorissen al beschikken over 16 man of

De Eem heeft eind vorige en begin van deze eeuw een belangrijke rol gespeeld bij de afvoer van vuil door de reiniging.

Afbeelding van de Engelse veegmachine, die in 1903 in gebruik genomen werd.

'manschappen', zoals hij ze in de correspondentie met het gemeentebestuur dikwijls aanduidt. Aanvankelijk heeft hij nog al wat moeite om ze in het gareel te krijgen. Met voorkennis van de burge-meester wordt er dan een boete opgelegd b.v. als er een kar onbeheerd op de weg wordt aangetroffen en de betrokkene naar een herberg is vertrokken (f 0,60). Overigens is dit voor die tijd een niet te verwaarlozen bedrag, de lonen komen niet veel hoger dan f 6,50 per week bij werktijden 's zomers van 5½ uur 's morgens tot 8 à 8½ uur 's avonds, in de winter van 6 tot 7, met 2 uur schaft-tijd. In 1893 en 1898 wordt een request aan de gemeenteraad gericht om een verhoging van f 0,50 per week te verkrijgen. Zo komt er met hele kleine stapjes enige verbetering. Het blijft echter nog een hard en sober bestaan. Wat de werkzaamheden betreft wordt het tegen het einde van de eeuw steeds moeilijker om op dezelfde wijze als in de beginjaren de stad schoon te houden en het vuil af te voeren. Nog in 1894 brengt de directeur aan burgemeester Schimmelpenninck uitgebreid rapport uit over de organisatie van de dienst. Over zijn personeel is hij zeer tevreden, maar de medewerking van sommige burgers laat veel te wensen over. Zo mag er door niemand van de ingezetenen op zaterdagen na 3 uur nog geveegd worden volgens het politiereglement, maar er wordt niet de hand aan gehouden en zo blijven de werklieden tot laat in de avond bezig.

Wijzigingen zijn in aantocht

Het eerste teken van een nieuwe aanpak is de indiening in 1898 van een begroting, waarbij wordt uitgegaan van overgang op paardentractie. Het zal de gemeente duidelijk meer geld gaan kosten. Het komt er dus nog niet direct van. Maar Amersfoort is door garnizoen en spoorwegcentrum in die tijd een zich snel uitbreidende stad en nadert de 20.000 inwoners. Dit kan niet allemaal door mankracht letterlijk belopen worden. Bovendien, de klachten van de burgerij over de steeds toenemende transporten naar de schuiten in de Westsingel nemen toe. En als dan het bekende raadslid H. W. van Esveld zich persoonlijk gaat inzetten om veranderingen aan te brengen, komt er toch beweging in de gehele zaak.

Het duurt echter nog tot 1902, eer burge-meester Wuytiers een zeer gedetailleerd voorstel met drastische veranderingen aan de raad voorlegt. Hierbij behoort ook het aantrekken van een nieuwe jeugdige directeur. Uit respect voor zijn jarenlange inzet wordt aan de raad voorgesteld directeur Jorissen een wachtgeld van f 600,00 per jaar toe te kennen. Echter op 26 juli 1902 overlijdt hij op de leeftijd van 72 jaar. Uitbetaling zal dus nimmer behoeven plaats te vinden.

De overgang op paardentractie, aankoop terrein 'Ma Retraite'

Het reeds vermelde plan, dat in 1902 openbaar wordt, is inderdaad ambitieus. Het voorziet in een verdeling der stad in tien wijken, die bediend zullen worden door 30 werklieden met 10 wagens en 10 paarden. Door onderhandelingen met de naaste buurman baron Nepveu moet het terrein met 3460 m² worden uitgebreid en hierop zullen stallen en dienst-woningen worden gebouwd. Het lijkt allemaal prachtig, maar de netto jaarlijkse last is ruim f 8.000,00, een voor die tijd toch wel hoog bedrag. In deze vorm moet het dan ook worden teruggenomen en wordt er gezocht naar een goedkopere oplossing. Inmiddels is eind december 1902 de nieuwe directeur, A. J. de Wilde, in dienst gekomen en ook hij moet zijn advies geven voor de te reorganiseren dienst. Het is dan 1903 en de omstandigheden komen de gemeente nu te hulp.

'Ma Retraite' van baron Nepveu, dat in 1903 door de gemeente werd aangekocht.

1903 Aankoop 'Ma Retraite'

In 1903 overlijdt de bewoner van het buitenhuis 'Ma Retraite' baron Nepveu. Zijn erfgenamen brengen het gehele goed in openbare veiling. In de zomer van 1903 koopt de gemeente het terrein met opstallen voor f 15.350,00. Het is nu mogelijk in 1904 een herzien voorstel aan de raad te doen. De bestaande woning zal worden verbouwd tot directeurs- en stalknechtswoning door J. C. van Eybergen voor f 3.249,00. Zo gaat het ook met de reeds aanwezige paardenstal en de wagenloods. Men blijft daardoor ver onder de aanvankelijk opgenomen f 10.000,00. De nog niet direct benodigde terreinen zullen voorlopig worden verhuurd.

Er komt moderne apparatuur. Aangeschaft is reeds een borstelveegmachine van Engels fabrikaat voor f 425,00. Er volgen nog een luchtpomp met slangen voor het ledigen der putten, een sproei-wagen en ook een rijwiel voor de directeur. In het eerste jaar van de nieuwe opzet zullen 4 paarden worden aangeschaft voor f 250,00 per stuk. Aanvankelijk denkt men wel voor f 200,00 te kunnen slagen maar er is dan niet te verwachten dat deze dieren de gehele dag in beweging willen en zullen blijven. In samenhang hiermede wordt ook het personeel met drie man uitgebreid tot 25. Met al deze maatregelen wil men op korte termijn het vervoer per schuit drastisch verminderen en geheel overgaan op paardentractie. Bovendien wordt aan de Lageweg van het rijk een strook grond gehuurd ten einde daar een beerput te doen bouwen om de verkoop van mest-

stoffen aan ingezetenen van Hoevelaken en Stoutenburg te vergemakkelijken. In 1905 wordt reeds melding gemaakt van de verkoop van de vier buiten gebruik gestelde schuiten, de omschakeling is dus reeds voltooid. In hetzelfde jaar wordt voorgesteld over te gaan tot verdere uitbreiding van man- en paardekracht zodat niet meer van derden behoeft te worden gehuurd. Bovendien zal door de dienst het bezorgen van cokes voor het gasbedrijf worden verzorgd hetgeen een jaarlijkse inkomste van f 600,00 betekent. Dit laatste betekent tevens de invoering van een nieuw technisch snuffe namelijk het tot stand brengen van een telefonische verbinding tussen de reiniging en de gasfabriek, kosten f 40,00 per jaar. In de volgende jaren worden nog verdere uitbreidingen doorgevoerd tot dat in 1911 het nagestreefde personeelsbestand van 30 man is bereikt. Met de aankoop van het tiende paard is ook in dit opzicht het beeld van de dienst voltooid. Het is uiteraard de glorieitijd voor deze edele dieren, die in de meest letterlijke zin de zaak moeten 'trekken'. Hun stallen worden uitgebreid, ook met een kleine ziekenstal om de patiënten afzonderlijk te kunnen houden. Voor de voedselvoorziening wordt naast de bestaande schuur nog een vijfroedige hooiberg met zinken kap gebouwd. In later jaren worden ook nog plannen ontwikkeld om een eigen smederij te stichten maar deze komen niet tot uitvoering. Een derde sproeiwagen wordt aangeschaft. Ook het zandstrooien gaat tot het pakket van de dienst behoren.

Arbeidsvoorwaarden

Vermelden wij hierboven reeds de stijging van het aantal personeelsleden, ook de loonstandaard gaat langzaam omhoog. In 1910 worden de lonen gesteld op f 10,00 tot f 11,20 per week. Nieuwe personeelsleden zullen eerst medisch worden gekeurd. In 1906 wordt door B. en W. schriftelijk bevestigd dat men recht heeft op 4 dagen verlof, terwijl bij ziekte wordt doorbetaald. De directeur geniet naast zijn bezoldiging van f 1.100,00 tot f 1.400,00 per jaar nog 2½% tantième van de opbrengst der meststoffen. Ook wat de werktijden betreft is er een duidelijke vooruitgang ten opzichte van de beginjaren. In 1911 wordt door de gemeenteraad de wekelijkse werktijd gesteld op 60 uur (6x10). In april 1918 werd de vrije zaterdagmiddag ingevoerd. Zo lijkt het er dus op dat voor een behoorlijk aantal jaren de zaken goed geregeld zijn.

1915 Reorganisatie, rapport De Groot

Maar het is niet alles goud wat er blinkt. Kennelijk is niet iedereen met de dienst tevreden want in de plaatselijke pers wordt in 1915 gemeld dat het gemeentebestuur f 1.000,00 heeft uitgetrokken om een onderzoek te doen instellen naar het functioneren van de reiniging. Er wordt gesteld: de mankracht is te gering, de straten liggen er smerig bij en het puttenstelsel is onvoldoende. Daar kan men het wel mee doen en het is duidelijk dat er veranderingen op til zijn. Een deskundige van buiten, zoals dat zo dikwijls gaat, de directeur van de Haagse reiniging zal op papier zetten wat er allemaal moet veranderen. Het jaar daarop wordt het rapport De Groot gepubliceerd. Uit de inhoud blijkt o.m. een gewenste uitbreiding met 15 man en 5 paarden. Dit betekent een jaarlijkse kostenstijging van f 18.500,00. Het reorganisatieplan wordt door de gemeenteraad aanvaard. Behalve belangrijke uitbreiding van het personeel, flinke

Manschappen met hun paarden in gelid opgesteld. Foto begin jaren twintig.

aanpak van de straatveegdienst, extra dienst op de zaterdagavond etc. wordt ook het rollend materieel gemoderniseerd. Aangeschaft worden o.m. een nieuwe cardanveegmachine, een modderwagen, een sneeuwplough en praktische wagens voor de huisvuildienst. Het huisvuil wordt dan om de dag opgehaald! Men spreekt reeds over de aanschaffing van een auto-sproeiwagen maar midden in de oorlog kan dit nog niet.

Posthuis Muurhuizen ingesteld

De gemeente koopt het perceel Muurhuizen 78 (later 106) aan op de hoek van de Kerkstraat. Dit wordt ingericht als posthuis voor de reiniging met behoorlijke schaft- en wasgelegenheid. Ook wordt hier het eerste kantoor gevestigd. Wat de leiding van de dienst betreft, geraken B. en W. in een moeilijk parket. Men wil een nieuwe directeur aantrekken, goed op de hoogte van de nieuwste technische ontwikkeling, terwijl men gelijktijdig de huidige voor bepaalde onderdelen wil handhaven. In een raadsvoorstel wordt al gesproken van een tweehoofdige directie, maar tot uitvoering komt dit niet. Er wordt uiteindelijk gekozen voor een oplossing waarbij directeur De Wilde de gemeente in een andere functie gaat dienen. Tijdelijk komt dan evenals in 1884 en 1902 stadsbaas P. v. d. Hooff nog even op het toneel. Als de raad in december 1917 H. Beenhakker uit Velsen als eerste van de voordracht tot directeur benoemt, is

dat de nieuwe man voor de komende jaren.

Hij betreft als ambtswoning Lange Beekstraat 36, voorheen in gebruik bij het hoofd van de school F, en neemt de leiding van de dienst nog over op het oude terrein. Want aan de buitenrand van de gemeente tegen de toenmalige grens met de gemeente Soest zal aan de Bolleweg een geheel nieuw complex worden gesticht waar de modernisering veel beter kan worden doorgevoerd. In 1919 worden de gebouwen van de ontsmettingsdienst geopend en in het najaar van 1920 wordt het nieuwe gebouwencomplex aan de verlengde Nijverheidsstraat volledig in gebruik genomen. De oude terreinen blijven verlaten achter, de opstallen worden voor de sloop verkocht want de bestemming van de terreinen is industrievestiging. Als laatste verdwijnt in 1923 de oude voddendoors, die nog f 275,00 opbrengt. Eerst dan is de episode 'De Zandhoopen' (1884) en 'Ma Retraite' (1903) in de gemeentelijke reinigingsdienst volledig geschiedenis geworden.

De verhuizing naar de Nijverheidsstraat — de jaren 1920-1940

Op 15 september 1920 is het zover, de gehele dienst verhuist naar het nieuwe gebouwencomplex met de toch wel karakteristieke poortingang. Daarin kantoren en dienstwoning, in de richting van de Eem de reeds in 1919 in gebruik genomen gebouwen van de ontsmettingsdienst en naar de andere kant werkplaatsen en wagenloodsen. Na meer dan 60 jaar is hier niet veel meer van over dan het stalgebouw (na de oorlog omgebouwd tot kantine) en de verbrandingsoven. Het nieuwe terrein is groot 21300 m², uit het grondbedrijf genomen voor f 53.250,00. Voor de bouw is een krediet uitgetrokken van f 300.000,00 en voor ongeveer dit bedrag wordt door de hoofdaannemer Bunnik en Van Keulen de gehele zaak neergezet. De opening is feestelijk met waarderende woorden voor directeur Beenhakker en de directeur van openbare werken C. Beltman. Er worden foto's gemaakt en het gehele personeel heeft de middag vrij.

De autotractie in opkomst

Dan keert het dagelijkse leven terug. Voor het reinigen der stad staat ruim 50 man ter beschikking, het aantal paarden is kort na de oorlog nog 16, het rollend materieel is in de voorafgaande jaren al belangrijk verbeterd. Voor een zich uitbreidende stad van meer dan

30.000 inwoners kan hier al heel wat mee gedaan worden.

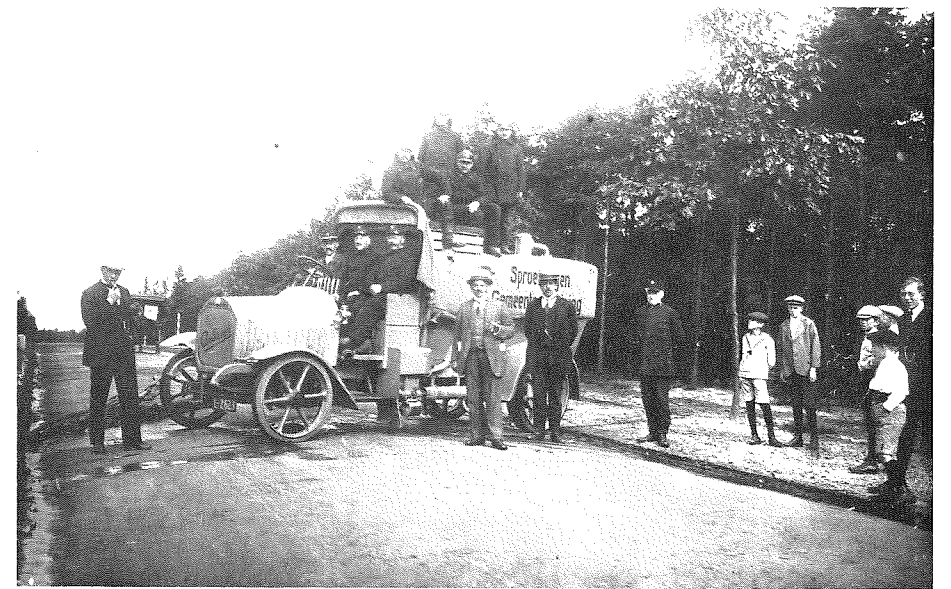
In 1919, nog voor de opening van het nieuwe gebouw, is al de eerste auto in gebruik genomen. Het is een Arbenz sproeiwagen van Zwitsers fabrikaat. Hij wordt zelfs bij de plaatselijke leverancier de fa. Van Hamersveld in de etalage tentoongesteld en er worden proefritten gemaakt met de gemeentelijke autoriteiten.

De sproei-auto's zijn in de jaren twintig en dertig heel populair geweest bij de straatjeugd en dit nieuwtje wilden de autoriteiten zich natuurlijk niet laten ontgaan.

De eerste personeelsleden waarvoor een rijbewijs wordt aangevraagd zijn de gebroeders Van Gulik. De ontwikkeling gaat verder, er volgen de aankoop van een door de Amersfoortse firma Eysink geleverde auto-beerwagen (1920), de eerste auto-vuilniswagen (1923), een Laffly sproei-, was- en veegauto (1927), een straatvuilnisauto met zijbesturing (1928) en een kolkenzuiger (1929). Zo moet de aanvankelijk bescheiden garage in 1930 al worden uitgebreid tot een stalling voor 10 wagens. Deze motorisering gaat geleidelijk het beeld van de dienst veranderen, hoewel men in 1930 nog 13 paarden telt.

Ophalen huisvuil, 3x per week

Eén der belangrijkste taken van de dienst blijft het ophalen van huisvuil. Dit gebeurt in de gehele stad driemaal per week. De hoeveelheid neemt toe van 9860 m³ in 1918, 20300 m³ in 1925 tot 27000 m³ in 1930. Dit vuil wordt zo veel mogelijk gecomposteerd waarvoor in de eerste jaren nog flinke prijzen gemaakt worden, maar in 1929 kan men de mest bijna nergens meer slijten. Het is duidelijk dat binnen afzienbare tijd een andere oplossing moet komen. Wat niet gecomposteerd kan worden wordt verbrand, althans zo veel mogelijk. Het resterende wordt evenals het gestorte puin naar de Eemmond afgevoerd, nadat uiteraard door pachters de waardevolle materialen zijn verwijderd.

De sproeiwagen van de reiniging werd ook gebruikt door de brandweer. Op deze foto een brandweeroefening op Laan 1914 (ca. 1920).

Amersfoort. 0 Mei 1919.
VERZONDEN DEN 10 Mei 1919.

Hierbij hebben wij de eer U te verzoeken, te willen bevorderen, dat aan ons worde afgegeven, voor den motor-sproeiwagen van de gemeentereiniging:

- 1e een nummer sheet letter, als bedoeld in artikel 9, sub 1e der Motor- en Rijwielwet;
- 2e een nummer bewijs staande ten name der Gemeente Amersfoort (Bedrijf: Gemeente Reiniging- en Ontsmettingsdienst), als bedoeld in artikel 9, sub 2. der Motor- en Rijwielwet; en
- 3e twee rijbewijzen, één staande ten name van Christiaan Cornelis van Gulik, geboren 4 October 1891, te Hoozland, arbeider bij de Gemeentereiniging, woonde Hoozlandseweg 21, alhier en één staande ten name van Reinier van Gulik, geb. 5 Mei 1884 te Hoozland, arbeider bij de Gemeentereiniging, woonde Noordstraat 6, alhier (art. 9 sub 3. der Motor- en Rijwielwet).

Twee uittreksels uit het Bevolkingsregister der Gemeente gaan hiernaast.

Lyke
1
B. v. H.
Del.
D. v. H.

Aanvraag voor een kenteken en twee rijbewijzen voor de motor-sproeiwagen. Een dergelijke aanvraag was toen nog voldoende! In hetzelfde jaar, 1919, verdween overigens de laatste straatwiedster. Zij kreeg een uitkering van f 66,— per jaar, een bedrag gelijk aan haar jaarsalaris. In de begintijd van de reiniging hielden meerdere vrouwen zich bezig met het verwijderen van mos en gras tussen de stenen in de binnenstad.

Het nieuwe gebouw kort na de opening. Geheel rechts de wagen van de ontsmettingsdienst.

Wijzigingen in de vuilverwerking

In 1932 wordt het roer omgegooid. Er wordt een nieuwe vuilverbrandingsoven met grotere capaciteit in gebruik genomen waar 60% van het aangevoerde vuil verbrand wordt. De mestbereiding wordt vrijwel beëindigd. Er wordt nog ongeveer 15% waardevol materiaal door pachters verwijderd. De rest wordt afgevoerd naar een nieuwe stortplaats aan de Liniedijk tussen de Hooglandseweg en de spoorlijn naar Zwolle. Deze nieuwe plaats kon verkregen worden na onderhandelingen met de genie en het Utrechts Landschap. Voor 10 jaar is de vuilverwerking veilig gesteld. De afvoer vindt plaats met 3 nieuwe vrachtwagens met automatische kipinrichting. Als het volgende jaar dan ook nog 4 nieuwe dieselauto's worden aangeschaft voor de huisvuildienst, zijn voor deze sector de paarden geheel uitgeschakeld. In het jaar 1934 wordt dan ook veel oud materiaal van de paardentractie verkocht. Na deze omschakeling resteren voor het kleinere werk nog 5 paarden. Een andere belangrijke sector, de straatreiniging, heeft vanaf 1930 de beschikking over een zelfopnemende veegmachine. Ook het sproeien der straten is in deze jaren een belangrijke zaak. De nieuwste sproei-auto is heel modern en kan de straten weer droog blazen, waarbij chloorcalcium wordt toegepast. De tonnen dienst, in de beginperiode een belangrijke troef, wil men nu zo snel mogelijk laten verdwijnen en in 1928 besluit de raad dat binnen 3 jaar alles verdwenen moet zijn. Zo vlug gaat het wel niet, maar het aantal loopt wel terug van ruim 2700 in 1920 tot ongeveer 900 in 1934.

Jubilea

In 1924 wordt het 40 jarig bestaan zeer feestelijk herdacht. In de middag trekt onder aanvoering van de stafmuziek 5 RI een optocht door de stad met het voltallige personeel en al het materieel van de dienst. Er wordt een feestavond gegeven in de sociëteit 'De Valk' en er is een

Het personeel, begin jaren twintig.

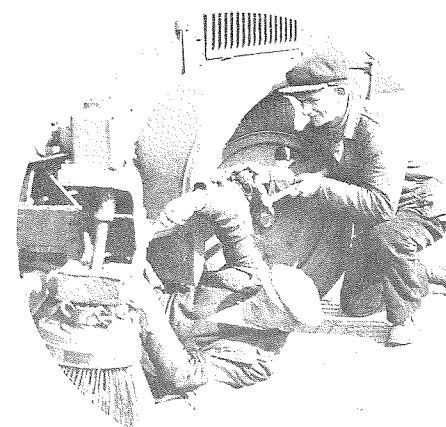
uitstapje naar Amsterdam. De goede geest onder het personeel wordt geroemd. Oktober 1925 wordt één van de mannen van het eerste uur, de voorman straatveger Alb. van Wageningen gehuldigd i.v.m. zijn 40 jarig jubileum. Het jaar 1934 begint met het overlijden van wethouder Vels Heyn, die gedurende 20 jaar wethouder van de dienst was geweest. In hetzelfde jaar wordt de halve eeuw vol gemaakt, hetgeen op bescheiden wijze wordt herdacht. Ditmaal geen optocht, maar in de middag een receptie en 's avonds een feestelijke bijeenkomst voor personeel en genodigden.

De ontsmettingsdienst vanaf 1919

Over de ontsmettingsdienst is nog weinig gezegd. In 1919 vindt de start plaats in de nieuwe gebouwen rechts van de hoofdingang. Zoals de naam al aangeeft is de doelstelling het ontsmetten van woningen en goederen i.v.m. besmettelijke ziekten. Bij de start staan ter beschikking een Simplex transportdriewieler ten behoeve van de ontsmetter en zijn materiaal. Voor

aan- en afvoer der ontsmette goederen zijn met zink beklede wagens aanwezig. In het gebouw een ontsmettingsoven en o.m. ook een badkuip om de cliënten van ongedierte te ontdoen. Dit laatste is geen theorie, maar komt in de beginjaren zeker regelmatig voor. Later wordt op een publieke verkoping een rijtuig met tuig voor een paard aangekocht. Dit gaat dienen voor het vervoer van de lijders aan besmettelijke ziektes naar de gemeentelijke ziekenbarak, die van openbare werken in beheer wordt overgenomen. Deze barak staat aan de Arnhemseweg achter het gebouw van 'Kinderzorg' (Aldegondse). De leiding hiervan berust ook bij de directeur van de reinigings- en ontsmettingsdienst, terwijl als medisch adviseur dr. Van der Hoeve, de directeur van de geneeskundige dienst, hieraan verbonden is. De verpleging is in handen van de zusters van het St. Josephgesticht, terwijl de patiënten door hun eigen doktoren worden behandeld. Gedurende een reeks van jaren blijft dit zo geregeld. Als vaste ontsmetters treden H. Velthuyzen en H. v. d. Kamp op. Het rijtuig wordt veel gebruikt, ook door de

politie voor het vervoer van krankzinnigen. In de barak worden ook wel operaties verricht. Het totaal aantal patiënten in een jaar is ongeveer 50. In 1928 wordt de verpleging overgenomen door de zusters van het Elisabeths Gasthuis. In het jaar 1930 een belangrijke modernisering door de aankoop van een auto zowel voor het vervoer van patiënten als te ontsmetten goederen. In ditzelfde jaar worden voor het eerst woningen en meubels gezuiverd met cyclon B. In 1937 wordt de gemeentelijke ziekenbarak opgeheven en worden de patiënten overgebracht naar de barakken van ziekenhuis De Lichtenberg. Overigens blijft het gehele gebeuren van ontsmetten, zuiveren en vervoer tot aan de oorlogsjaren ongewijzigd.

Ook bij de reiniging gaat er wel eens iets mis (1934).

De tonnendienst in de Koestraat.

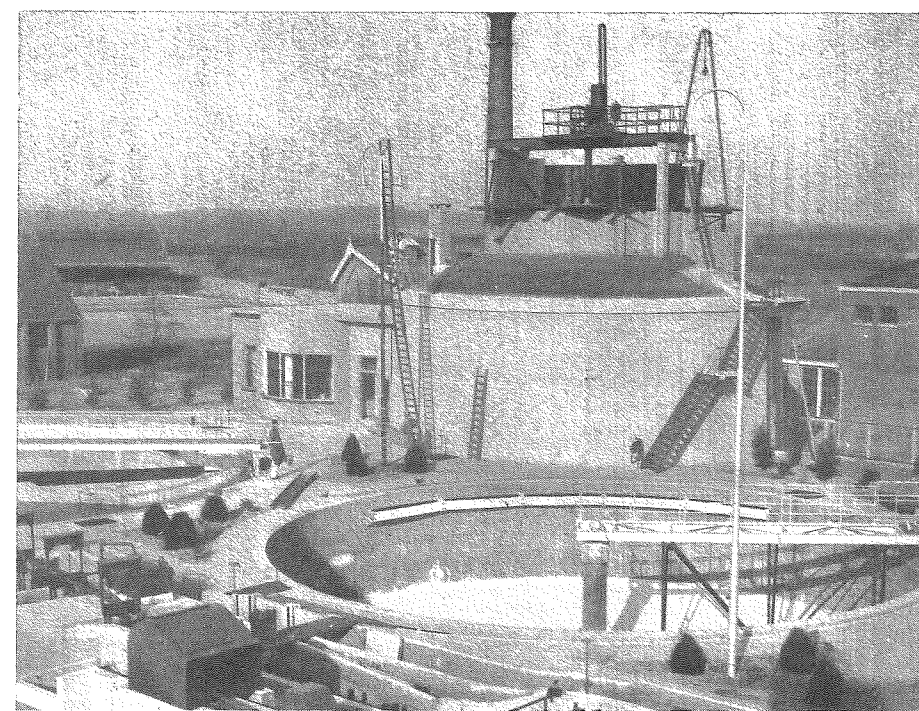
1938 Rioolwaterzuivering in gebruik genomen

Belangrijkste gebeurtenis in dit laatste vooroorlogse jaar is de ingebruikneming van de rioolwaterzuivering in februari 1938. Deze zgn. voorzuivering heeft ten doel het water te ontdoen van vaste en bezinkbare stoffen. Zij heeft een dagelijkse rioolgasproductie van ca. 400 m³, welke wordt gebruikt voor verwarming van de gisttank. Voor zover daarvoor niet benodigd, is er de eerste jaren nog geen bestemming voor het gas. Aan het einde van het eerste jaar wordt vastgesteld dat de inrichting aan de verwachtingen heeft voldaan. In de eerste weken is de gemeenteraad op bezoek geweest en een landelijk geïllustreerd blad heeft er zelfs een reportage aan gewijd. In de voorafgaande jaren waren reeds de eerste rioolgemalen aan de St. Andriesstraat en de Vermeerstraat door de reiniging in beheer genomen.

Laatste jaren voor de oorlog

Het jaar 1938 is dan eigenlijk al het laatste geheel normale jaar voordat de naderende oorlog zijn invloed laat gelden. De dienst staat dan al meer dan 20 jaar onder leiding van directeur Beenhakker, voorzitter van de commissie van bijstand is sinds 1936 wethouder A. J. Spieckermann en het aantal personeelsleden schommelt al meerdere jaren rond de 55. Men telt 17 auto's waaronder ook nog het eerste aangeschafte gemotoriseerde transportmiddel de Arbenz sproeiwagen uit 1919. Het aantal paarden is nog maar 2, in hoofdzaak in gebruik voor de tonnendienst en er zijn ook al 3 driewielers voor de straatveegdienst.

De zeer belangrijke taak het ophalen van het huisvuil gebeurt 2x per week. In 1938 bij een inwonersaantal van ruim 48.000 is dit al 43.000 m³ waarvoor dagelijks 6 auto's met bemanning op pad gaan. De

Overzichtsfoto van de in 1938 in gebruik genomen rioolwaterzuiveringsinstallatie.

directe kosten van het ophalen zijn in dat jaar f 0,57 per m³. De afvoer van het vuil, voor zover niet brandbaar, gaat in hoofdzaak naar de Liniedijk ten dele echter ook naar landbouwers in de omgeving, die daarmee hun te laag gelegen terreinen laten ophogen. Vanaf november 1938 wordt er ook afgevoerd naar landgoed den Treek voor een werkverschaffingsproject. De directe kosten van de vuilverwerking zijn f 0,76 per m³. De straatreiniging heeft inclusief de trotoirs betrekking op een oppervlakte van meer dan 1.034.000 m². Ook de besproeiing is in de zomertijd een door de burgerij gewaardeerde activiteit. Het ledigen van putten loopt natuurlijk van jaar tot jaar terug door steeds toenemende directe aansluiting op het rioolstelsel. Met de tonnen wordt het ook steeds minder, het zijn er nog ruim 300. Sinds 1936 worden honden en katten d.m.v. gas afgemaakt, een wat sombere bezigheid dit levenseinde voor de vele trouwe huisdieren. Het brengt de dienst in het jaar 1938 nog f 76,00 op. Daarnaast speelt in de winter het zandstrooien en sneeuwruimen een rol waarvoor 9 auto's met mechanische strooiers ter beschikking staan. Ook worden dan al sinds meerdere jaren de grachten schoongehouden door de reinigingsdienst. Voor 1939 zijn dan alweer allerlei plannen gemaakt. De politieke ontwikkelingen zullen een en ander echter door kruisen.

De reinigingsdienst in de tweede wereldoorlog

In augustus 1939 wordt de mobilisatie afgekondigd en ook voor de reinigingsdienst heeft dit directe gevolgen. Op het terrein moeten 65 paarden gestald worden. Dit gebeurt ten dele in de paardenstal en voor een groot deel ook in de hiervoor ontruimde wagenloodsen. Het schaftlokaal is in gebruik bij de manschappen, die een slaapplek krijgen op de zolder van de paardenstal. Zo ziet de zaak er plotseling geheel anders uit. Maar er gebeurt nog meer dat jaar. In september wordt de in 1930 aangeschafte Ford VB controle-auto door een aanrijding met een militaire vrachtauto totaal vernield. Gelukkig is er binnen een week machtiging tot aankoop van een nieuwe wagen, die dan ook heel gauw beschikbaar is. De rampen zijn nog niet ten einde, want 8 oktober wordt een deel van de autogarage al of niet i.v.m. de bijzondere toestand, door brand vernield. Drie wagens, waarvan twee juist in dat jaar pas aangeschaft, worden dusdanig door het vuur getroffen, dat zij vervangen moeten worden. Ook verder gaat veel materieel verloren. Bevriende gemeentes springen bij door tijdelijke beschikbaarstelling van enige voertuigen. In dezelfde maand kunnen gelukkig reeds de opdrachten uitgaan voor vervangend materiaal. Via openbare werken wordt zorg gedragen voor de wederopbouw van de garage met c.v., elektrisch licht en brandvrije plafonds. Hiermee lijken alle problemen weer geregeld te zijn, want overigens verloopt de dienst in dit mobilisatiejaar normaal.

10 mei 1940, Nederland in oorlog

Het volgende jaar 10 mei 1940, treedt de oorlogstoestand daadwerkelijk in. Op diezelfde dag nog begint men met de evacuatie van de burgerij van Amersfoort. Het hoofd van dienst ontvangt van de burgemeester een aantal lastgevingen om tot nader bevel in de gemeente te blijven ter uitoefening van zijn functie in

verband met de inval van de vijand. Op deze geheime stukken was de datum 9 november 1939 doorgeschraapt! Reeds toen was er sprake van een dreigende inval. Maandag 13 mei — 2e Pinksterdag moet ook het gemeentepersoneel vertrekken. Na de capitulatie en de terugkomst in de stad wordt de dienst hervat. De benzine en olie worden al gauw schaarser en als gevolg hiervan wordt het ophalen van huisvuil teruggebracht van 2x tot 1x per week. In augustus 1940 worden door de overheid schillenophalers aangewezen. De schillen en etensresten mogen niet meer aan de reiniging worden meegegeven. Ook blijven verschillende werkzaamheden, zoals het sproeien der straten en het vegen met een veegmachine, door tekort aan benzine achterwege. De aanschaf van een nieuwe veegmachine moet zelfs geheel nagelaten worden. De garages en stallen komen overigens na mei 1940 weer geheel ter beschikking. Ook worden in dit jaar nog 4 driewielers aangeschaft. Een opvallend verschijnsel is o.m. het direct teruglopen van de hoeveelheid opgehaald huisvuil met 2500 m³. Afval begint al enige waarde te krijgen. Dit blijkt ook uit de verwerking waarbij het hiervoor bruikbare vuil weer tot compost wordt verwerkt. De landbouw heeft nu weer belangstelling voor deze produkten. Ook op het vegen na de zaterdag-avondmarkt heeft de oorlogstoestand invloed, want dit moet i.v.m. de verduisteringsmaatregelen steeds vroeger gebeuren en een enkele maal zelfs op zondagmorgen. Ook de vorst- en sneeuwperiodes in het begin en aan het einde van 1940 geven enorm veel werk waarbij ook losse arbeiders worden ingezet.

De mobilisatiewinter 1939-1940 is bitter koud. Oude overzichten uit die tijd geven voor de maand januari 1940 alleen al een aantal van 1325 overuren. In het begin van deze maand lopen nog vier nieuwe ijzeren sneeuwplougen binnen, die direct al uitstekende diensten bewijzen. Ook van particulieren worden vrachtauto's en

P. Schreier

10 Mei 1940

9 NOV 1939

October 1939.

GEMEENTE AMERSFOORT.
G E H E I M .

Amersfoort,

Afvoer Burgerbevolking.

No. *7630/4.*

Ik doe U hierbij een aantal lastgevingen toekomen voor Uw personeel, met uitnodiging deze - zoodra ik U dit laat weten - ten spoedigste aan de leden van dat personeel uit te reiken na invulling van de namen ^{op bevel} en tegen te tekenen ontvangstbewijs.

Ik vestig er Uwe aandacht op, dat voorshands dus aan het bestaan van deze lastgevingen geen ruchtbaarheid is te geven.

De geteekende ontvangstbewijzen zie ik t.z.t. van U tegemoet.

De Burgemeester van Amersfoort,

afgelezen
De Direct
afgelezen

Aan

den Heer Directen van den
Gen. Reunings- en Bureau-thingdienst

Le.

GEMEENTE AMERSFOORT.
Klasse A.

1 Bijlage Afvoer Burgerbevolking.
(ontvangstbewijs) =====

Lastgeving.

Aan

werkzaam bij één der gemeentediensten of bedrijven wordt medege-
deeld, dat hij, wanneer in geval van oorlog, bij een inval des
vijands, wordt besloten tot gedeeltelijke of geheele ontruiming
van Amersfoort, verplicht is, tot nader bevel in de gemeente te
blijven ter uitoefening van ^{hare} zijn functie.

De aandacht wordt er op gevestigd, dat krachtens de Wet op
den Staat van Oorlog of Beleg de ambtenaren bij de Burgerlijke
Besturen, die weigeren of opzettelijk nalaten te voldoen aan
bovengenoemde verplichting, gestraft worden met gevangenisstraf
van ten hoogste vier jaren.

Amersfoort,
De Burgemeester van Amersfoort,
v. Randwijk.

Lastgevingen van 10 mei 1940 voor functionarissen van de reiniging, die voorlopig op hun post moesten blijven.

paardenwagens gehuurd. De totale kosten ten laste van deze post zijn dan ook ongeveer vijf maal zo hoog als het voorgaande jaar nl. f 23.400,00. De winter 1940-1941, de tweede in de serie van drie strenge winters, mag er met meer dan 800 overuren in de periode 15 december 1940-15 februari 1941 ook wel zijn.

1941 Terugkeer van de paardentractie

Zoals in de oorlog op het Nederlandse platteland de stoomtrams nog één maal terugkeerden, zo moet de reinigingsdienst noodgedwongen voor een belangrijk deel weer terugvallen op de edele dieren, de paarden! De cijfers vermelden hiervoor een uitgave van f 11.600,00. Zij kunnen zo weer aan de slag want het oude materieel is gelukkig niet allemaal opgeruimd. Einde 1940 zijn er in ieder geval nog aanwezig 4 straatvuil-wagens, 2 huisvuil-wagens en uit een heel ver verleden 2 paarden-veegmachines en 1 paarden-sproeiwagen. Dan zijn er natuurlijk ook nog de tonnenwagens, maar deze waren ook zonder oorlogsomstandigheden in gebruik. Zo lijken, in dit opzicht althans, rustige gemoedelijke tijden teruggekeerd.

1942 Opening van het persgasstation

Men gaat het door de rioolwaterzuivering geproduceerde methaangas, dat in normale tijden naar de gasfabriek wordt afgevoerd, door samenpersing benutten als brandstof voor de autotractie. Al in 1941 had het gemeentebestuur het besluit genomen om hiervoor een krediet beschikbaar te stellen. Einde 1941 is men hier volop mee bezig en 1 juli 1942 wordt het persgasstation in gebruik genomen en zijn ook de hiervoor in aanmerking komende auto's omgebouwd. Bij dit persgasstation wordt ook lichtgas gecompriëerd waardoor de particuliere auto's, die nog mogen rijden aan brandstof worden geholpen. In verband met deze nieuwe ontwikkeling wordt een deel van de paarden weer verkocht en gaat met name de huisvuildienst weer op

Onderwerp: Jubileum.

Ter viering van het 60 jarig
bestaan van de Gemeentelijke Reinigings-
en ontsmettingsdienst op 1 Mei a.o.,
nodig ik U hierbij uit, tot het bijwo-
nen van een gezamenlijke maaltijd in het
gebouw Amolitia Albier, des middags 2u.
precies, welke gevolgd zal worden door
een feestverstelling in de toneelzaal
van genoemd gebouw.

Gedieve een vork me mee te
brengen.

De Directeur der Gem. Reinigings- en
Ontsmettingsdienst.

*Uitnodiging voor het 60-jarig jubileum.
Eigen vork meebrengen!*

auto's over. Dit persgasstation wordt heel belangrijk en heeft een personeels-bezetting van 3 man, die een ploegen-dienst draaien, waarbij ook enkele uren beschikbaarheid op de zondagen is inbe-grepen. Het energievraagstuk gaat de komende jaren van beslissende betekenis worden. Het in dit hoofdstuk opgenomen kosten-overzicht van de verschillende vormen van energie over de jaren 1939 t/m 1945 geeft aan hoe drastisch de zaken kunnen veranderen door de absolute afwezigheid van bepaalde grondstoffen.

1942-1943 Belangrijke wijzigingen in leiding en organisatie

In mei 1942 overlijdt opzichter P. Schreuder, een stoere figuur, die sinds 1918 in de meest volledige zin aan de dienst was verbonden. Hij bewoonde de dienstwoning aan de Nijverheidsstraat. Hij wordt opgevolgd door de latere direc-teur G. Huffels, die van het naastgelegen openbaar slachthuis overkwam en voor zijn nieuwe functie en dienstwoning letterlijk alleen maar de straat behoefde over te steken. In het volgende oorlogsjaar, juni 1943, komt ook directeur Beenhakker te over-lijden. Meer dan 25 jaar, vanaf 1 december 1917, had hij het bedrijf met een algemeen erkende deskundigheid geleid. Het inmiddels aan het bewind gekomen N.S.B. gemeentebestuur benoemt dan op vrij korte termijn haar geestverwant J. Kramer tot opvolger. Deze zal deze functie tot de bevrijding blijven vervullen. In een schrijven van 15 april 1942 had burgemeester Harloff overigens al meegedeeld, dat er een door partij-genoten bemande personeelscentrale was ingesteld. Elke personeelsmutatie moest voortaan via dit bureau lopen. Recht-streekse benadering van de burgemeester over deze zaken was niet toegestaan.

Vanaf 5 september 1943 wordt de afdeling plantsoenen overgebracht van de dienst openbare werken naar de reini-gingsdienst en wordt dan ook als afzon-derlijk onderdeel in het financieel verslag opgenomen. Dat het oorlog is blijkt b.v. uit de opbrengst van verrichte werkzaamheden als 'Begraven van gesneuvelde militairen f 708,34'. Het beeld van het jaar 1943 is overigens een voortzetting van het beeld van het jaar daarvoor met dien verstande, het wordt steeds zuiniger en investeringen vindt men in het verslag van het jaar 1943 dan ook niet meer. Wel wordt er intensief compost geproduceerd en verkocht want kunstmest is niet meer te verkrijgen en is er een grote omzet van het persgasstation. Ook aan de kostenzijde treft men posten aan, die typerend zijn voor de oorlogs-situatie zoals: 'Kosten luchtbescherming eigen dienst', 'Uitkering aan in het buitenland te werk gestelde werklieden' en 'Uitkering aan te werk gestelden voor den arbeidsinzet'. In oktober 1943 worden ca. 25 personen op grond van art. 29 van de Armenwet te werk gesteld bij het opruimen van afgefallen boom-bladeren. Zij moeten zich bij de aanvang van de werkzaamheden melden bij het kantoor van de reinigingsdienst. De beloning is f 22,00 per week.

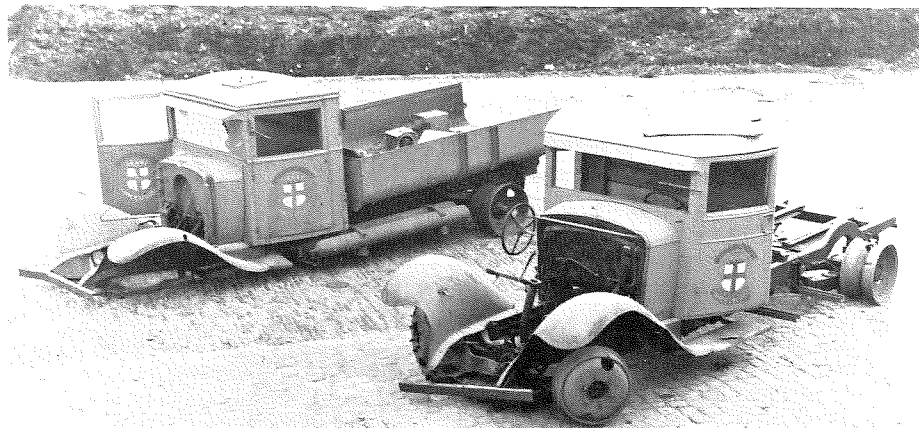
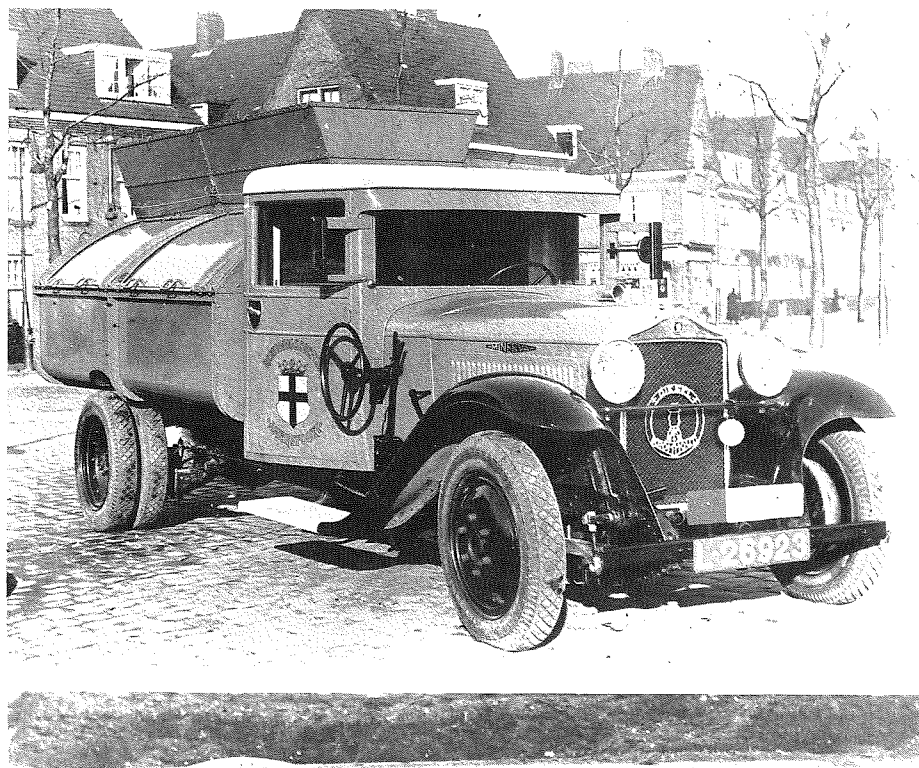
De ontsmettingsdienst, een bloeiend bedrijf in de oorlogsjaren

De ongunst der tijden vindt hier zijn weerklank. Was voor de oorlog het zuiveren van woningen van wandgedierte van vrij beperkte omvang, in de oorlog nam dit snel in betekenis toe en 1944 werd een record jaar, zoals de dienst nog nooit had gekend. Bij een deel der Neder-landers holde de hygiëne kennelijk met grote stappen achteruit. Dan was er natuurlijk het vervoer van patiënten naar de ziekenbarak en in deze oorlogsjaren ook van gewonden. In 1943 kan hiervoor zelfs een tweede

ziekenauto worden aangeschaft. Ook de ontsmettingsoven draait in deze jaren op topcapaciteit en is einde 1944 dusdanig versleten dat het steeds meer moeite kost hem in bedrijf te houden. Behalve goederen, zijn er in deze jaren ook personen, die ontsmet d.w.z. ontluisd moeten worden. Dit zijn er niet weinigen en in een terugblik op deze jaren spreekt directeur Huffels van meerdere duizenden Nederlanders en Duitsers. Onder de Nederlanders waren ook krijgsgevangenen onder bewaking en bij de Duitsers ging het dikwijls om van het Oostfront teruggekeerde troepenonder-delen. Dit alles gebeurde in dag- en nachtploegen; een werkelijk typerend beeld voor deze donkere jaren.

Beelden van het jaar 1944

Aan de hiervoor vermelde directeur J. Kramer danken wij het overzicht van werkzaamheden en bijzondere voor-vallen uit het jaar 1944. Hieraan kunnen wij het volgende ontlelen. Direct wordt al vermeld dat de in september ingetreden bijzondere toestand (na Dolle Dinsdag) vrijwel ontwrichtend heeft gewerkt. Het gebrek aan brandstof heeft vele onder-delen van de dienst tot stilstand gebracht. Van het persgasstation wordt mede-gedeeld dat dit de eerste 8 maanden van het jaar eigenlijk doorlopend overbelast is geweest. Op zon- en feestdagen vloeide veel gas weg naar de gasfabriek. Door uitbreiding van de accumulatoren is dit thans ondervangen en kan dit voor motorbrandstof worden aangewend. Het onderhoud van de auto's wordt, ondanks de uitbreiding van de werk-plaats, steeds moeilijker. De onmogelijk-heid bepaalde onderdelen te betrekken zoals b.v. autobanden, leidde ertoe dat reparaties achterwege moesten blijven of op een uiterst primitieve wijze werden uitgevoerd. Het ophalen van huisvuil wordt tot september nog dagelijks met 3 huisvuil-auto's uitgevoerd, daarna is dit door het uitvallen van de auto's niet meer

Wat voor de oorlog nog de trots van de reinigingsdienst was, kon na de oorlog afgevoerd naar de schroothoop.

mogelijk. Begin 1945 wordt een kwart van de totale hoeveelheid per paard en wagen opgehaald; door het ontbreken van paarden is dit niet verder uit te breiden. Het ophalen van bedrijfsvuil is vanaf september geheel stopgezet. De straatreiniging is redelijk blijven functio-neren. Vanaf september is het vervoer vanaf de stortplaatsen in de stad echter vrijwel onmogelijk geworden. Het ledigen van putten en schoonhouden van de straatkolken is na september geheel tot stilstand gekomen. Alleen het ophalen van de tonnen heeft nog het gehele jaar voortgang gevonden. Door het uitvallen van de autotractie moest voor het zandstrooien naar een geheel andere oplossing worden gezocht. Terwijl reeds begonnen was met langs de hoofdwegen op kleine onderlinge afstanden hopen zand te storten kwam van de Wehrmachtsskommandantur de opdracht dit ook door te voeren langs de provinciale- en rijkswegen. Ondanks het nijpend gebrek aan vervoermiddelen gelukte het dit voor het optreden van de gladheid gereed te krijgen.

De reinigingsdienst werd herhaaldelijk door Wehrmachts- en gemeentelijke instanties te hulp geroepen voor vervoer van alle mogelijke materialen. Deze hulp kon niet altijd verleend worden omdat soms onvoldoende auto's in rijdbare toestand aanwezig waren en bovendien omdat op sommige tijdstippen niet voldoende brandstof voorradig was. Na september zijn 2 auto's regelmatig bij de Wehrmacht in gebruik gebleven, één ten behoeve van de Wehrmachtsskomman-dantur en één ten behoeve van de KELA (militaire terrein achter de Bernhard-kazerne). Voor de eigen dienst kon door brandstofgebrek geen auto meer worden ingezet. Wat de mestbereiding betreft wordt medegedeeld dat deze door de grote vraag zo hoog mogelijk werd opgevoerd. In het tweede deel van het jaar werden de vervoersmoeilijkheden voor de boeren zo groot, dat er aan het einde van het jaar een zeer grote voorraad compost op het bedrijf was.

De laatste maanden voor de bevrijding

Het beeld aan het einde van 1944 was niet opwekkend en het zou alleen nog maar erger worden. In 1945 wordt ook nog de vuilniswagen nr. 3 gevorderd, nadat in het jaar daarvoor de wagens nr. 4 en 6 een zelfde lot hadden onder-gaan. Door het reeds eerder gesigna-leerde absolute gebrek aan onderdelen zijn de nog resterende wagens niet meer op de weg te houden en bij het einde van de oorlog is er eigenlijk nog nauwelijks één wagen werkelijk bedrijfsklaar. Het gebrek aan autobanden is met name fnuikend. Er zijn natuurlijk nog veel meer problemen. De rioolwaterzuivering func-tioneert niet meer en daarmee is ook de produktie van persgas tot stilstand gekomen. En dit was juist nog de enige energiebron om de wagens voort te bewegen. Wordt er in januari 1945 nog gesproken over het ophalen van een kwart van de normale hoeveelheid huisvuil door inschakeling van paarden-tractie, ook dit blijft niet gehandhaafd. Op het laatst worden ook de nog reste-rende 3 paarden gevorderd en dan blijft er alleen de mankracht over. En ook deze is natuurlijk niet zoals in normale tijden, zoals hierna wordt vermeld. Zo valt de stad terug tot in verre primi-tieve tijden. Op meerdere plaatsen wordt het vuil gestort, dat in enkele gevallen nog wordt opgehaald. Al moet daarbij worden gezegd, de burgerij had in alle opzichten weinig te consumeren, bijna geen kolen en dus ook geen as. Toch zal de eerste taak na de bevrijding bestaan uit het verwijderen der vuilnishopen op vele plaatsen in de stad. Op het terrein van de reinigingsdienst is met name het personeel van de afdeling plantsoenen in de laatste maanden van de oorlog druk doende met het zagen en kloven van bomen ten behoeve van de brandstofvoorziening van de bevolking. Het zelf meenemen van dit brandhout was verboden op straffe van onmiddel-lijke verwijdering van het terrein. Al wil daarmee niet gezegd zijn dat de burgerij

ook zelf niet druk was met het zagen en omhakken van bomen uit de bossen en plantsoenen. Aan het einde van 1944 wordt al gesproken over een schade, die het werk van jaren teniet heeft gedaan. Steeds wordt door de Duitsers personeel opgeëist zoals voor werk aan de IJssel-linie. Direct na de jaarwisseling 1944/45 moet het gemeentepersoneel tussen de 18-45 jaar zich melden voor de tewerkstelling elders. De opkomst is niet groot. Zij die niet komen moeten onderduiken. Hierdoor is de personeelsbezetting zeer beperkt en de dienstverlening navenant. In maart 1945 probeert waarnemend burgemeester J. Wendling nog eens een opgave te krijgen van het afwezige personeel. Maar de bevrijding is in zicht. Zo was het beeld in de allerlaatste periode wat betreft het functioneren of beter gezegd het niet meer functioneren van de dienst. Ter afsluiting een overzicht van de uitgegeven bedragen ten behoeve van de energie voor de voortbeweging van het rollend materieel waarbij de drastische wijzigingen ten gevolge van de oorlog duidelijk naar voren komen.

	Kosten der paarden	Benzine en olie	Persgas en olie
1939	f 680,00	f 5.370,00	f —
1940	f 650,00	f 3.440,00	f —
1941	f 9.830,00	f 1.280,00	f —
1942	f 7.900,00	f 160,00	f 3.240,00
1943	f 4.100,00	f —	f 5.000,00
1944	f 3.600,00	f —	f 5.060,00 (uitsl. persgas)
1945	f 10.600,00	f 4.130,00 (incl. persgas)	

Het laatste jaar betreft het totaal van de periodes vóór en ná 5 mei 1945.

Na de bevrijding herstel en wederopbouw

Na de 5de mei staat men voor de zware taak om vrijwel uit het niets de dienst weer op te bouwen. De goede wil en de persoonlijke inzet zijn er wel, maar in materieel opzicht is er nog maar weinig ter beschikking. Met medewerking van de Royal Engineers die een aantal auto's met chauffeur ter beschikking stellen, wordt eerst begonnen het allerergste op te ruimen. Ook de zuiveringsinrichting wordt, hoewel nog niet volledig, op vrij korte termijn weer in bedrijf gesteld. De helft van de totale hoeveelheid rioolwater kan nu weer worden gezuiverd. Er wordt een zevental paarden aangekocht om met behulp van het oude nog aanwezige materieel het huisvuil in de stad op te halen. Ook de ouderwetse handkarren komen nog weer de weg op om de vuilnis in de stad te verwijderen. Hiervoor werden ook 35 man los personeel aangenomen. Inmiddels is men in de werkplaats gestart met het reviseren van de overgebleven auto's. Als eerste komen weer op de weg een Mercedes diesel vrachtauto en twee diesel vuilnisauto's. Dan nog een rioolzuigauto en een Chevrolet ziekenauto, die als bestelwagen voor de ontsmettingsdienst in gebruik komt. De nieuwe in de oorlog aangekochte Cadillac ziekenauto is door de overgang van het ziekenvervoer naar de G.G. en G.D. overcompleet geworden en zal worden verkocht. Ter

versterking van het wagenpark worden nog een vijftal dumpauto's aangeschaft.

Zuivering gemeentepersoneel

Niet voor alle personeelsleden uit de oorlogsjaren was er na de bevrijding nog een plaats bij de dienst. Er wordt zoals overal een zuiveringscommissie ingesteld, die nagaat welke personeelsleden door hun gedrag en politieke opvattingen in de oorlog nu verwijderd moeten worden. Een vijftal wordt hiertoe veroordeeld. Dit betekent ook dat de directeursfunctie vacant komt. De dagelijkse leiding wordt na de bevrijding aan G. Huffels opgedragen, maar de benoeming tot directeur gaat aanvankelijk in een andere richting.

Onderdeel van de dienst gemeentewerken

Na de benoeming van ir. Gerritse tot directeur gemeentewerken worden ook andere voorheen zelfstandige diensten als brandweer en reinigingsdienst op 15 september 1945 hier bij ondergebracht. De reiniging verliest na meer dan 60 jaar dus zijn zelfstandigheid. In zijn hoedanigheid van afdelingshoofd geeft Huffels in februari 1946 zijn visie op een betere toekomstige situatie. Om tot een economischer bedrijfsvoering te komen wordt een aantal voorstellen gedaan. Centralisatie van het gehele gemeentelijke vervoer bij één dienst i.c. de reinigingsdienst, die hiertoe het meest geschikt is. Er dienen roltrommelvuilnisauto's te worden ingevoerd samen met

De nieuwe eenheidsemmers keurig op een rij (1947).

een verbeterde wijkindeling. In mei 1940 waren in gebruik 7 wagens met 14 man personeel, die 2x per week huisvuil ophaalden, in totaal 44.000 m³. De nieuwe auto's hebben een inhoud van 11 m³, het dubbele van de oude wagens. Er zullen dan 3 wagens met 1 reserve met 9 personeelsleden nodig zijn, dus 5 minder dan op dat moment. Wat de wijkindeling betreft stelt hij 3 districten voor onderverdeeld in 3 wijken. Bij de straatveegdienst moet weer een belangrijke plaats ingeruimd worden voor de bakfietsen/driewielers bij een totale bezetting voor deze sector van 15 man. Gepleit wordt voor het in eigen beheer onderhouden van het wagenpark, hetgeen in de oorlog eigenlijk noodgedwongen reeds ontstaan was. De paardentractie zal beperkt blijven tot de toch geleidelijk verdwijnende tonnendienst waarvoor voorgesteld wordt 1 paard aan te houden. Wat de toestand van de gebouwen betreft wordt gesteld dat de garages eigenlijk oude wagenloodsen zijn. Na de reorganisatie hiervan zal een tekort ontstaan. Voorgesteld wordt een groot deel van de stallen hiervoor te gebruiken. Op het terrein bevindt zich ook een beenderbewaarpplaats in de oorlog door de N.V. Alba ten behoeve van de Duitsers gebruikt voor het drogen van generatorhout, waarbij herhaaldelijk brand is ontstaan. Het persgasstation is in 1946 ook nog aanwezig maar benzine en olie vormen dan al geen probleem meer. In 1946 wordt door het nog niet voldoende beschikbaar zijn van kunstmest nog een zo groot mogelijk deel van het huisvuil tot compost verwerkt, het niet bruikbare wordt resp. verbrand of gestort bij de Liniedijk. Geopperd wordt eventueel in de toekomst met slib uit de voorzuivering een volwaardiger mestprodukt te maken. Ook worden moderniseringenvoorgesteld voor de winterdienst zoals ijzeren voorspanploegen en een

baggermolen voor de grachten. Als sluitstuk wordt een personeelsformatie van 73 man voorgesteld.

De dienst herkrijgt zijn zelfstandigheid

De hiervoor vermelde ondergeschiktheid aan de dienst gemeentewerken duurde maar kort. Op 1 januari 1947 wordt de zelfstandigheid hersteld en smaakt G. Huffels, tot dan afdelingshoofd, de voldoening tot directeur te worden benoemd. Gestaa wordt gewerkt aan de realisering van de wensen uit de rapportage van februari 1946. Van het voormalige barakkenkamp aan de Zonnebloemstraat wordt een loods overgenomen van 10 x 35 m waarin werkplaats, magazijn en stalling voor 6 roltrommelauto's worden ondergebracht. Het centraal vervoer voor alle gemeentelijke diensten geschiedt nu door de reiniging. In de strenge winter van 1947 vindt ook veel cokesvervoer plaats voor de gasfabriek.

Wat de energie betreft, de auto's, die waren ingericht voor persgas, worden weer omgebouwd op benzine en olie. De paardentractie is na de enorme inzet na de bevrijding weer tot 2 teruggebracht. In samenhang met het roltrommelsysteem wordt door de raad besloten tot aanschaf van 18.000 eenheidsvuilnisemmers, die in de gehele stad tegen betaling worden uitgezet. In september 1947 start men met de eerste wijk, het Soesterkwartier. Er wordt dan ook weer overgegaan op 2x per week ophalen evenals voor de oorlog. Nadat het niet composteerbare deel na de sortering is verwijderd (storting Liniedijk en ophoging terreinen Hamersveld, Hoogland, enz.) wordt een groot kwantum compost geproduceerd en verkocht (5500 m³). In dat jaar zijn nog 23 schillenophalers bezig om in hun wijk schillen en andere voedselresten op te halen. Wekelijks wordt aan het Rijksbureau voor de Voedselvoorziening opgave gedaan van de opgehaalde hoeveelheden.

Een nog door paarden getrokken sneeuwploug (ca. 1947).

Streng en langdurige winter 1947

Van begin januari tot half maart wordt aan een stuk door sneeuw geruimd en zand gestrooid. Ook personeel van gemeentewerken en de gasfabriek is hierbij ingeschakeld.

Uit blijk van waardering voor het zware werk wordt aan het hierbij betrokken personeel door burgemeester en wethouders een feestavond aangeboden. De in de oorlogsjaren uitgestelde onderhoudswerkzaamheden aan de gemalen worden uitgevoerd. Er worden een baggermolen en baggerschuiten aangeschaft in de jaren 1947 en 1948 en zo komen geleidelijk de zaken op orde. De was- en kleedlokalen en kantine worden verbouwd. De ontsmettingsdienst is nu een vrij rustig onderdeel geworden.

De Arbenz sproeiauto

In 1919 deed de eerste auto, de hierboven vermelde Arbenz, bij de dienst zijn intrede. Deze in Zwitserland vervaardigde auto was eigenlijk bestemd voor de stad Medan en ging ingepakt op weg naar de tropen. De Engelsen onderschepten de zending echter en beschouwden deze als contrabande. Teruggekeerd in Nederland ontfermde Amersfoort zich hierover en haalde aldus haar eerste auto binnen. Deze wagen bleek van een onverwoestbare constructie te zijn. In de jaren twintig en dertig werd zij intensief gebruikt voor besproeiing der straten en in de beginperiode ook door de brandweer gebruikt. In de tweede wereldoorlog werd zij gehavend teruggevonden in het concentratiekamp Amersfoort en na de bevrijding weer teruggehaald naar de oude stal. Daar bevond zij zich in 1949. Het verhaal is nog niet ten einde want in 1952 wordt op het chassis een grijs geplaatst waardoor de levensduur opnieuw wordt verlengd. Eerst in het jaar 1969 komt door sloop het definitieve einde.

In het jaar 1949 worden nog enkele herinneringen uit de oorlogsjaren opgeruimd door verkoop van een deel der persgasinstallatie voor rond f 5.700,00. In het daarop volgende jaar vindt de verbouwing plaats van een wagenloods tot garage (krediet f 40.000,00).

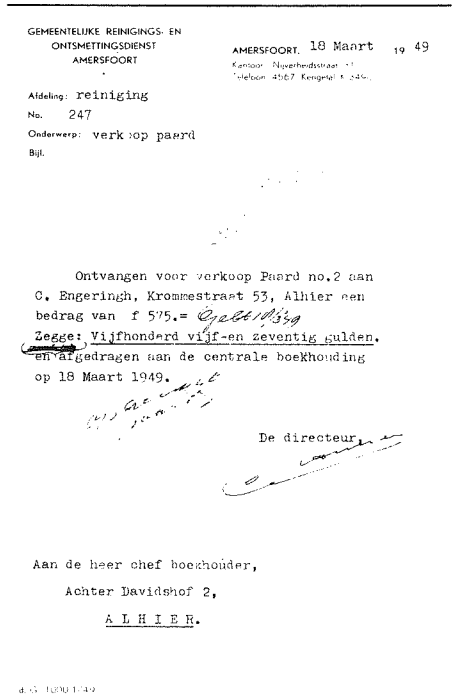
1952 Directeurswisseling

Met ingang van 15 februari 1952 wordt aan G. Huffels eervol ontslag verleend i.v.m. zijn benoeming tot directeur van de reinigingsdienst te Nijmegen. M.i.v. dezelfde datum wordt tot zijn opvolger benoemd H. H. Bennink, een man uit de gas- en waterwereld, die evenals zijn voorganger Beenhakker een kwart eeuw het directeurschap zou vervullen. Ook in de nog bestaande vacature van bedrijfschef wordt voorzien door de benoeming van T. J. Hooghoudt, die naar traditie de dienstwoning naast het kantoor gaat betrekken. In 1953 wordt het terrein uitgebreid met een strook grond liggende tussen de nieuwe Nijverheidsweg en het bestaande terrein. Op deze grond wordt begonnen met de bouw van een nieuwe werkplaats met magazijn ter vervanging van de houten loods, die voor dit doel wordt afgekeurd. Op 30 oktober 1954 kan de officiële ingebruikneming plaats vinden en is in dit opzicht voor een groot aantal jaren (ca. 30 jaar) de definitieve vorm gevonden. In hetzelfde jaar worden ook nog enige voorzieningen getroffen in het kantinegebouw.

Met de bouw van een garage voor de grote voertuigen, die enige jaren later gereed komt, wordt deze ontwikkeling afgesloten.

1952 Het laatste paard wordt verkocht

Nadat in 1949 het voorlaatste paard zijn eindbestemming bij slager Engering in de Krommestraat had gevonden, volgt in 1952 de verkoop van het laatste paard. De geschiedenis van de paardentractie is daarmee na ca. 80 jaar ten einde. Volgens het nog bij de dienst aanwezige register van de werklieden en paarden in

De verkoop van het voorlaatste paard in 1949.

dienst van de gemeentereiniging, droegen de paarden in de beginjaren namen. De eerste paarden, aangekocht november 1904, heetten Roland, Adolf en Marie. De schimmel Adolf was voor de prijs van f 150,00 de goedkoopste maar hij werd in 1906 al afgekeurd. Daarna volgen nog o.m. Jet, Karel, Elza en Hertog. De laatste uit de periode dat de dieren nog niet met een nr. werden aangeduid, was weer Adolf — een donkerbruine ruïn, die in 1915 voor de prijs van f 530,00 was gekocht. Deze laatste naam was nogal geliefd gedurende de beginjaren. Men kon tenslotte niet weten dat er heel veel later nog een figuur van die naam zou komen, die geheel andere zaken in beweging bracht dan wagens van de reinigingsdienst. Voor de paarden werden ook tijdbriefjes ingevuld, op basis van deze urenverantwoording werden de kosten door de centrale boekhouding over de verschillende onderdelen verdeeld.

De ontwikkelingen in de laatste kwart eeuw

In de jaren vijftig gaat men kritischer worden ten opzichte van de methodes van vuilverwerking. De afvoer vindt dan nog steeds plaats volgens het al jaren geldende patroon nl. verbranding van het grove brandbare vuil, compostering en storting op het steeds beperkter wordende aantal stortplaatsen. Nadat vele jaren gestort is op de Liniedijk bij de Hooglandseweg, wordt omstreeks 1950 het vuil nog in grote hoeveelheden gebracht naar het stortgat onder Hoogland bij de rijksweg. Voor een aantal jaren kan men hier nog wel vooruit, maar een blijvende oplossing is het niet. Daar komt nog bij dat de belangstelling voor de door de reiniging geproduceerde compost steeds verder afneemt. De compostering wordt in 1956 dan ook geheel stopgezet. Dit in tegenstelling tot verwachtingen, die men een aantal jaren daarvoor hierover nog had. De naar Hoogland afgevoerde hoeveelheden lopen dan ook snel op, 1952-7500 m³, 1954-13.500 m³, 1956-21.800 m³. Er worden adviezen ingewonnen omtrent andere oplossingen, die er toe leiden dat er gekozen wordt voor afvoer door de N.V. VAM naar Wijster. In 1957 wordt een dertigjarige overeenkomst gesloten. In november van hetzelfde jaar wordt de bouw van het overslagbedrijf gegund aan de N.V. Dubbers te Malden.

Het vuiloverslagstation

Op 29 november 1958 wordt het overslagstation officieel in gebruik gesteld. Men kan dit als een markant punt in de geschiedenis van de dienst beschouwen, waarmee eigenlijk de laatste kwart eeuw van de 100 jaar wordt ingegaan. In december 1958 wordt 600 ton afgevoerd en dan gaat de VAM-trein met de groene wagons een vast patroon worden op zijn weg van het emplacement van de spoorwegen naar het overslagstation aan de Nijverheidsweg. En terug natuurlijk want

Een roltrommelwagen stort zijn lading op het terrein. Opname uit de naoorlogse periode vóór de afvoer door de VAM (ca. 1947).

er moet worden afgevoerd en dit gebeurt in steeds toenemende hoeveelheden. Dit blijkt ook uit onderstaande opstelling over de afgelopen 25 jaar:

1959 -	9.964 ton
1960 -	11.589 ton
1964 -	13.978 ton
1969 -	18.160 ton
1974 -	25.036 ton
1979 -	33.984 ton
1980 -	34.080 ton
1981 -	33.115 ton
1982 -	30.385 ton

De laatste jaren is er een stabilisatie, een teruggang zelfs. De afzonderlijke glasinzameling speelt hierbij een rol en natuurlijk ook de invloed van de economische teruggang blijkende uit een verlaagd aanbod van huisvuil. Geeft men de in de afgelopen jaren afgevoerde hoeveelheden weer in een totaal aantal wagons, dan komt men zeker tot een trein van ca. 30.000 wagons. Al met al een oplossing waar directeur Bennink destijds zeer voor geijverd heeft en waar de gemeente Amersfoort al gedurende een reeks van jaren voor het vraagstuk der vuilverwijdering profijt van heeft gehad. Maar naar wat thans bekend is, zal de VAM echter het contract in 1988 niet verlengen en moeten er dus andere wegen worden gevonden. Vervolgen wij de sector vuilverwerking, dan dient nog te worden vermeld dat in 1967 de zandafgraving Laan 1914 door de gemeente wordt aangekocht teneinde als stortplaats te worden gebruikt. Het stortgat Hoogland is namelijk bijna vol en wordt juli 1968 buiten gebruik gesteld. De verbranding van het grove vuil vindt dan nog een aantal jaren plaats op het terrein Nijverheidsweg.

Langzamerhand zijn wij dan in een tijd terechtgekomen dat men over alles moeilijk gaat doen; de rookontwikkeling bij de verbranding — sinds mensenheugenis een normaal iets — gaat tot klachten aanleiding geven en leidt er toe dat in september 1975 de verbranding geheel wordt stopgezet. Het grove vuil wordt de laatste tien jaar in containers afgevoerd, jaarlijks nog wel een kwantum van rond 15.000 m³. Waarbij zoals al jaren gebruikelijk door een pachter de waardevolle materialen worden verwijderd.

De huisvuildienst

De huisvuildienst vindt rond 1960 plaats met gebruikmaking van roltrommelwagens. Na de invoering van de vrije zaterdag met 5 wagens gedurende 5 dagen per week, waarbij bij alle inwoners 2x per week wordt opgehaald. Om de capaciteit op te voeren wordt in 1964 omgeschakeld op perswagens. Hiervan zijn er in 1966 zes dagelijks op pad. Bij de uitbreiding van de stad gaat dit aantal natuurlijk toch omhoog en in 1978 zijn het er inmiddels negen geworden. Het bedrijfsvuil wordt dan voor een belangrijk deel op de woensdagen opgehaald, terwijl sinds 1968 een afzonderlijke gratis grofvuildienst is ingesteld waar de burgerij gedurende 7 maanden per jaar in een bepaalde weekindeling haar overtollige meubels, koelkasten, kachels enz. kwijt kan. Vooral in de beginperiode was het aanbod van dikwijls zeer behoorlijk meubilair groot en er is wel eens beweerd dat de hierbij ingeschakelde personeelsleden oog voor antiek hebben gekregen. In de allerlaatste jaren is men echter wel wat minder driftig geworden met het op straat zetten van zijn bankstellen e.d.

Omschakeling op minicontainers

Zoals reeds eerder vermeld, was men in 1947 overgeschakeld op eenheidsemmers en in wezen is de dienst hier 30 jaar later nog op gebaseerd. Met dien verstande dat in de loop der jaren de plastic vuilniszakken in het beeld zijn gekomen en de emmers voor een belangrijk deel hebben verdrongen. Een rommelig straatbeeld is hiervan het gevolg geworden. Maar gelukkig zijn er nu ook andere methodes op de markt gekomen zoals het minicontainersysteem dat in West Duitsland al een aantal jaren wordt toegepast en ook in Nederland navolging heeft gevonden. Na afweging van voor en tegen wordt hiervoor gekozen waarbij terecht ook de aanmerkelijke verbetering van de werkomstandigheden voor het personeel mede een rol heeft gespeeld. De minicontainers (240 l en voor een klein deel 120 l) zijn namelijk gemakkelijk te verplaatsen aangezien ze verreden kunnen worden.

In 1970 besluit de gemeenteraad tot een proefneming in de wijken Schothorst, Hoogland en Hooglanderveen en verbindt hieraan een enquête onder de bewoners. Deze valt uitgesproken positief uit t.o.v. het nieuwe systeem. Het volgende jaar wordt besloten op deze weg verder te gaan. Met een geplande investering van ca. 3½ miljoen gulden in een periode van 6 jaar is geheel Amersfoort wat dit betreft ingespannen. Waarbij dan tevens door plaatsing van grote containers in cocons een oplossing is gevonden voor de vuilafvoer in de hoogbouw. Op het moment dat wij dit schrijven is de operatie voor het overgrote deel voltooid; als laatste komt de binnenstad aan de beurt. Ook het kleinere bedrijfsvuil wordt door gebruikmaking van speciale groene containers in de wijken meegenomen.

In het allerlaatste jaar is zelfs nog een verfijning aan de orde gekomen door de proef met de gescheiden vuilinzameling, de zgn. duobakken. Dit is nog zo recent dat hierbij de ontwikkelingen in de

De container gaat de vuilnisbak vervangen (1979).

toekomst geheel moeten worden afgewacht!

De straatreiniging

Een ander onderdeel van de dienst, de straatreiniging is ook van het begin af een belangrijk stuk presentatie van het bedrijf geweest. Ook hier in 1958 een belangrijke wijziging door de in gebruikneming van de eerste zelfopnemende veegmachine van het type Schörling. In de loop van de jaren door andere gevolgd; in de laatste tijd zijn er steeds drie ter beschikking. Naast de straatvuilauto's met zijbelading (V 96 en 98), die een werkelijk vlotte indruk maken, zijn de electrocars in gebruik gekomen. Deze zijn uiteraard vooral in de binnenstad zeer praktisch. Hiertegenover neemt het aantal rijwielen met hulpmotor af. De te reinigen oppervlakte wordt van jaar tot jaar groter. Het is in dit verband zinvol er op te wijzen dat teruggang van de beschikbare mankracht ondanks een belangrijke mechanisatie het aanzien van de stad onvermijdelijk zal schaden.

Bij dit buitengebeuren behoorde de afgelopen 25 jaar natuurlijk ook de riool- en puttendienst, welke door 2 kolkenzuigers wordt uitgevoerd. De totale rioollengte verdubbelt tot rond 340 km en het aantal straatkolken en controleputten eveneens tot ca. 24.000. Door directe aansluiting op de riolering is het aantal bij particulieren te ledigen putten tot jaarlijks beneden de 200 gedaald tegenover b.v. in 1959 een aantal van 625. Hierdoor kan deze sector nog steeds met 2 wagens blijven draaien.

Wat wel veranderde in de stad — en oplettende Amersfoorters zal het niet ontgaan zijn — is het verdwijnen uit het stadsbeeld van de urinoirs. Eenvoudige bouwsels, die nimmer de belangstelling van Monumentenzorg hebben gehad. In 1957 telde de stad er nog 8. Achtereenvolgens worden geliquideerd de Leusderweg, Arnhemsepoortwal, St. Andriesstraat, Groenmarkt, O.L. Vrouwe Kerkhof en Stationsplein. Er resteren er dan nog twee; degenen, die er heen moeten, zullen ze wel weten te vinden. Verder valt hier weinig over te zeggen.

De barre winters met sneeuw en ijs

Het optreden in de winterdag om straten en wegen begaanbaar te houden heeft altijd tot de verbeelding gesproken. Bij nacht en ontij zijn de bemanningen van de zandstrooiauto's al vele jaren lang de inwoners van dienst geweest. Al gaat er bijna geen enkele winter voorbij waarbij opgetreden moet worden, er zijn uitschieters bij geweest, die ver buiten de normale jaren uitgingen en om zo te zeggen historisch zijn geworden.

In deze periode moet allereerst worden genoemd de winter 1962-1963. In december ligt er al 22 dagen sneeuw. Na de jaarwisseling zet het flink door en moet er gedurende 48 dagen worden uitgerukt. Ongeveer 1500 m³ zand wordt er in deze winter gestrooid. Het is nog in de begintijd van de automatische strooiers. Voordien moest er altijd perso-

Sneeuwruimen bij Achter Davidshof.

neel op de laadbak zitten om de strooiers aan het werk te houden. Na deze winter wordt het materieel verder uitgebreid en wordt er zelfs als proef een sneeuwblazer aangeschaft.

Daarna is er de maand december 1969, die er ook zijn mag. Alles wordt echter overtroffen door de winter 1978-1979, die nog lang in het geheugen zal blijven. Deze valt te vergelijken met zijn verre voorganger 1946-1947. Voor de oudejaarsdag 1978 wordt gemeld: om 14.00 uur temperatuur —15, reeds 12 uur achtereenvolgend wordt de gladheid bestreden. Omstreeks 19.00 uur is de meeste sneeuw van de weg geschoven. Rond 21.00 uur wordt besloten met de bestrijding te stoppen; er is die dag dan 100 ton verstrooid. De daarna volgende maanden zijn extreem. De zoutvoorraad daalt soms tot een bedenkelijk niveau en er moet ook veel met zand worden gewerkt. Tot eind februari gaat het door en aan het einde is de score 1400 ton zout en 1300 ton zand, een absoluut record.

Diverse activiteiten

Tot de werkzaamheden, die al gedurende een reeks van jaren in alle rust blijven voortgaan moet het schoonhouden van de grachten worden gerekend. Er blijft vuil in de grachten komen en dat wordt er met de baggerschuiten uitgevist. De oorspronkelijke eigenaars van al deze voorwerpen als rijwielen e.d. blijven uiteraard onbekend. Vroeger werd er door de dienst ook gewerkt met de baggermolen. Deze taak is vanaf 1971 overgegaan naar de dienst gemeentewerken. Ook de ontsmettingsdienst heeft in de afgelopen periode enige veren moeten laten; het onderzoek van de inboedels wordt in 1966 beëindigd. Het was destijds gebaseerd op de verordening ter bestrijding van wandluizen, maar gezien de praktijk had dit onderzoek zich geleidelijk zelf overleefd en werd terecht

beëindigd. Ook de ontsmettingsoven waarin veelal partijen goederen uit de ziekenhuizen werden ontsmet, wordt in 1969 voor het laatst gestookt. Wat wel gebleven is en zeker niet minder is geworden, is het gassen van het al of niet oude resp. antieke meubilair, het zuiveren van woningen (mieren, kakkerlakken e.d.) en het verdelen van dikwijls zeer grote aantallen wespennesten.

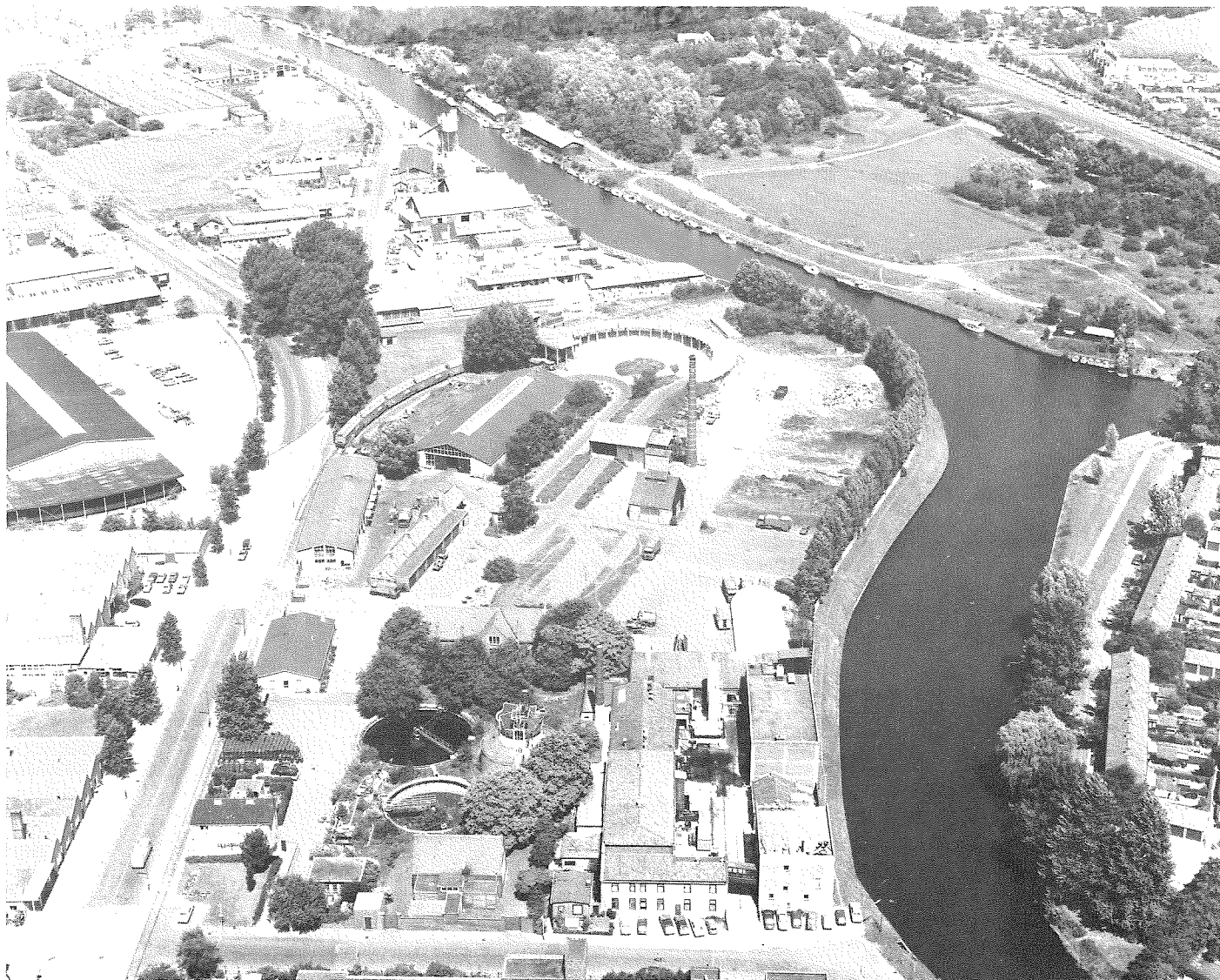
De nieuwe rioolwaterzuivering komt en gaat

De oude voorzuivering daterende uit 1938 is rond de jaren 1960 nog volop in bedrijf. In 1959 b.v. wordt nog 206.000 m³ gas geproduceerd, dat wordt doorgeleverd aan de gasfabriek (opbrengst slechts f 10.000,00). De productie van vers slib is ongeveer 7600 m³ van waaruit voor bemestingsdoeleinden 1000 m³ wordt verkocht. In vroegere perioden werd dit verwerkt in de eigen compostproductie. I.v.m. de komst van het aardgas moet de aflevering van methaan aan het gasbedrijf 14 juli 1965 worden beëindigd. Door aanvoer van giftige stoffen wordt het gistingproces overigens nog wel eens gestoord. In hetzelfde jaar 1965 wordt voor de eerste maal melding gemaakt van plannen voor de bouw van een geheel nieuwe zuiveringsinstallatie, die ook de direct omliggende gemeenten gaat bedienen. In 1970 wordt met de bouw aangevangen en in 1973 is de in gebruikname van deze nieuwe zuiveringsinrichting met een capaciteit van 180.000 inwoner-equivalenten. Zij is gesitueerd ver in het industriekwartier aan de Neonweg met daarbij drie dienstwoningen. Aan de Nijverheidsweg was geen ruimte voor een dergelijk object. Aan de oude zuivering wordt aanvankelijk nog de functie van regenwaterbassin toegedacht.

In de jaren 1974 en 1975 wordt jaarlijks rond 12 miljoen m³ rioolwater gezuiverd. Wat echter vanaf het begin al op de achtergrond had gestaan, gaat dan toch gebeuren. De provincie trekt de waterzuivering geheel naar zich toe en neemt de gehele installatie per 1-1-1976 voor de boekwaarde (f 18.000.000,00 rond) over. Hiermee is de gemeente en de reinigingsdienst van deze zorg ontheven. Het onderhoud van de gemeentelijke gemalen blijft wel. Behalve de twee vooroorlogse, aan de Vermeerstraat en de St. Andriesstraat zijn dit er in 1958 vier. Op dit moment telt de stad ca. 20 gemalen, die door het personeel van de werkplaats worden gecontroleerd. Ze zijn alle voorzien van een telefoon-alarmsluiting om calamiteiten te voorkomen.

Het overgrote deel van de activiteiten van de dienst, zoals zij zich naar buiten presenteert, hebben wij inmiddels de revue laten passeren. Vermelden wij nog enkele zaken, die in de afgelopen kwart eeuw werden beëindigd zoals het doden van huisdieren door toediening van gas. In 1965 met de invoering van het aardgas werd dit stopgezet. Wat eens de glorie was van de eerste directeur Jorissen aan het einde van de vorige eeuw nl. de tonnendienst werd einde december 1966 definitief beëindigd toen uit de laatste negen woningen de tonnen werden verwijderd. Het had dus toch nog even geduurd nadat in het jaarverslag van 1955 was opgemerkt 'zouden wij er over 3 jaar geheel af zijn?'. Al datgene wat met inzet van mensen en materieel is verricht heeft uiteraard ook geld gekost en ook dit is geregistreerd, zodat wij hierover enige cijfers kunnen geven.

Totaal der kosten	Nadelig exploitatiesaldo
1960 f 1.102.597,00	f 651.000,00
1965 f 1.695.600,00	f 1.019.000,00
1970 f 2.381.000,00	f 1.272.600,00
1975 f 5.023.000,00	f 2.389.000,00
1980 f 7.511.600,00	f 3.947.200,00

Overzicht van het terrein van de reinigingsdienst vóór de laatste nieuwbouw.

De huisvesting aan de Nijverheidsweg

Aan het einde der jaren vijftig is het oude poortgebouw, zoals dat in 1920 als hoofdingang is gebouwd, nog geheel aanwezig. De inmiddels breder en hoger geworden zware voertuigen vinden hier niet meer zo gemakkelijk hun weg en komen door een andere ingang verder aan de Nijverheidsweg naar binnen. Vanaf 1958 moeten zij daarbij de rails van de VAM-lijn oversteken. In hetzelfde jaar wordt begonnen met de bouw van een garage voor de grote voertuigen, welk het volgende jaar gereed komt. In 1966 wordt de oude houten loods, die ooit van het barakkenkamp aan de Zonnebloemstraat was afgekomen, gesloopt. Enige jaren later gaat een groot deel van het vertrouwde beeld verloren als het poortgebouw, de oude garages en de dienstwoning op het terrein worden gesloopt. De firma Rademaker uit Nistelrode bouwt een nieuw sober kantoorgebouw en twee dienstwoningen. Het geheel wordt in 1969 zonder grote festiviteiten in gebruik genomen. Dit is gelijk het laatste jaar met de benaming reinigings- en ontsmettings-

dienst, welke wordt vervangen door reinigings- en vervoersdienst. In de daarna volgende jaren worden de oude slibvelden, nog herinnerende aan de tijd dat er op het bedrijf compost werd geproduceerd geëgaliseerd en bestemd tot parkeerruimten. Wij naderen dan al de meest recente periode. Waarin dan inmiddels per 1 februari 1978 W. Koole na een waarnemingsperiode de leiding van directeur Bennink heeft overgenomen. Het gelukt hem de nieuwbouwplannen voor werkplaats en garage gerealiseerd te krijgen. In 1981 verstrekt de gemeenteraad een krediet van f 5.511.000,00 voor het gehele project. Hier is tevens aan verbonden de verkoop van de oude zuivering met de gebouwen van de ontsmettingsdienst aan de naaste burens, de Ned. Kleurstofindustrie voor rond f 450.000,00. Ook enkele oude gebouwen op het terrein zoals een voormalige wagenloods moeten voor de nieuwbouw wijken. De route van de voertuigen naar de VAM oprit wordt verlegd. Zo gaat het geheel een ander aanzien krijgen.

Wat aanvankelijk anders gedacht was, kan nu ook gerealiseerd worden nl. een nieuwe ruime kantine boven de garage, reeds nu de trots van kantinebeheerder Buijs. Op dezelfde verdieping de wasgelegenheid en de kantoren van de opzichters. De ruimtes, die verlaten worden, blijven nuttig aangewend met name voor de sector ongediertebestrijding. Zo kan de voltooiing van deze nieuwbouw gezien worden als een fraaie bekroning van een volle eeuw dienstverlening aan de inwoners van Amersfoort.

Het laatste stuk nieuwbouw, gereedgekomen bij het 100-jarig bestaan in 1984.

Van 1884 tot 1912 was de burgemeester voorzitter van de commissie voor de reinigingsdienst.

1884-1891 — jhr. mr. A. J. van Asch van Wijck
1891-1899 — mr. F. D. graaf Schimmelpenninck
1899-1901 — jhr. mr. A. J. van Asch van Wijck
1901-1912 — jhr. J. W. A. Barchman Wuytiers

Vanaf 1912 gaat de reinigingsdienst deel uitmaken van de portefeuille van één der zittende wethouders.

1912-1914 — S. J. van Duinen
1914-1934 — N. Vels Heyn
1934-1936 — mr. L. Stadig
1936-1942 — A. J. Spiekermann
1945-1952 — idem
1952-1969 — C. van Zwol
1969-1970 — J. de Gans
1970-1974 — drs. D. Bakker
1974-1977 — A. Slagt
1977-heden — mr. E. J. L. M. de Bruijn

De auteur

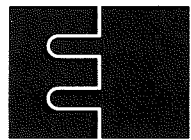
W. A. van de Wetering trad in 1939 in dienst bij de gemeente Amersfoort en was gedurende een lange reeks van jaren administrateur van de gemeentelijke diensten, als de reinigingsdienst, de brandweer, het slachthuis e.a. Door zijn algemene belangstelling voor de historie was hij ook geïnteresseerd in de geschiedenis van deze gemeentelijke diensten. Zo werd door hem in 1976 de geschiedenis van de Centrale Boekhouding van de gemeente Amersfoort bij het 60-jarig bestaan op papier gezet. Aan het einde van het vorige jaar verliet hij als laatste vooroorlogse ambtenaar de gemeentelijke dienst. Bij dit afscheid werd hem door burgemeester A. Schreuder de eremedaille in goud verbonden aan de Orde van Oranje Nassau uitgereikt. Woonachtig in Leusden is hij sinds kort mede betrokken bij de oprichting van de historische kring aldaar.

ElectroVanGeet

ontwerpt en installeert
electrotechnische projecten

42 jaar electro geniek

Electro Van Geet B.V.
Nijverheidsweg Noord 95
3212 PL Amersfoort
tel. 033-35121

de algemene boekhandel

leusderweg 184-186

amersfoort

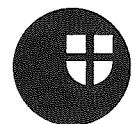
STICHTING GEMEENTELIJKE KREDIETBANK AMERSFOORT

voor:

- uw persoonlijke lening
- uw doorlopend krediet.

Geen winstoogmerk, deskundig advies,
snelle beslissing, uw belang staat voorop
.... vandaar naar de G.K.A.

Vraag vrijblijvend inlichtingen!

GEMEENTE
AMERSFOORT

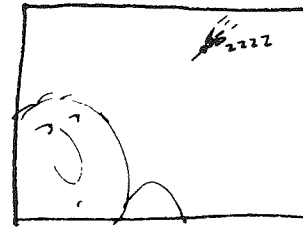
Hoofdkantoor:
Eemstraat-Oost 58, Amersfoort.
Telefoon 033-16527

Geopend:
maandag, dinsdag, woensdag en vrijdag
van 8.30-12.00 uur en van 13.30-16.30 uur;
donderdag van 8.30-12.00 uur en van 13.30-20.00 uur.

LET OP DE KOSTEN!

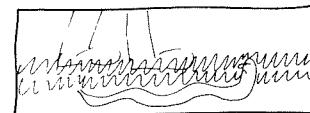
De AGO verzekert tegen:

Aalmoezen
aanstekelijke griep-
patiënten

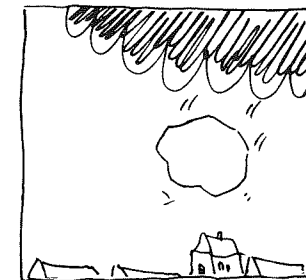
**aanvallende malaria-
muskieten**

aanvallende reebokken
aanvaringen
aanzwellende storm
aardigheidjes van
practical jokers
abusievelijk links
afslaande legertrucs
abuizen
achteromkijkende stuurlui
achteruitrijdende
tractoren

addertjes (onder 't gras)
afbrekende bruggehoofden
afdankertjes
afdrijvende waarde-
papieren
aftandse asfaltweggetjes
alligators
almaar moeten vragen
andere auto's
andere schepen
andermans onkunde
armoë op de oude dag
averij

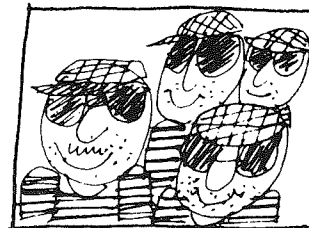
Bacillen en bacteriën
bakfietsen met
ondeugdelijke remmen
bedorven viskoekjes
beginnelingen op de weg
Bello de hond van de
buren
beren
besmette appeltjes
beten van de brilslang
betuttelen
bijtende bouwiers
bijziende discuswerpers
blunderen
Boris Boef
boterzachte bermen
brand

**buitengewoon grote
hagelstenen**

Cacteeën op stoelzittingen
catastrofaal manoeuvreren
met glaswerk
chauvinistische supporters
chirurgische ingrepen
colonnes rode mieren
cypse katten op
vierbaanswegen

Dankbare sint-bernards-
honden
debuterende behangers
demarrerende fietsen-
dieven
derderangs klusjesmensen
desastreus optredende
zeeëgels

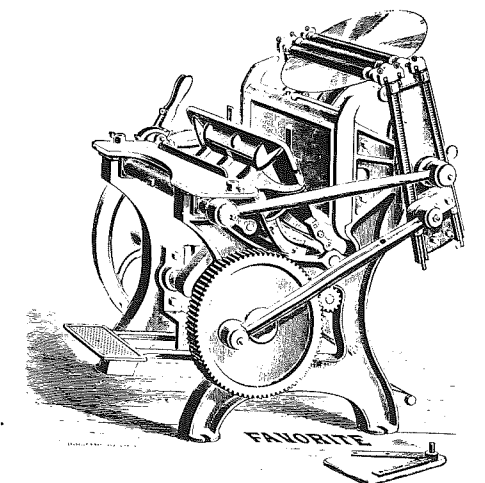
De Zware Jongens
dichtklappende deuren
diepe ravijnen
diepe armoede
dinges
doelbewuste everzwijnen
domme dingen
doorgaand verkeer
door rood licht lopen
van je hond
driedubbel overgehaalde
kwajongensstreken

(Voor de volledige lijst
verwijzen wij u naar uw
assurantie-adviseur.)

ago
verzekeringen

zo'n drukpers
vindt u nog bij ons,

als museumstuk...

Wij zijn erg
blij met dat
oude drukpersje.
't Doet ons
terugdenken
aan die tijden,
van vakmanschap.
Dat vakmanschap hebben we nog, want ook
vandaag-de-dag besteden we alle aandacht aan
het werk, dat onze opdrachtgevers ons toevertrouwen.
De persen zien er nu anders uit...
Ons kwaliteitsgevoel is gebleven.

bv drukkerij g. j. van amerongen
nederlandse screendrukindustrie bv

amsterdamsesweg 59 amersfoort
tel. 033-16349

De AGO verzekert alles (en nog wat).